

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Diplomová práce

2013

Soňa Křivová

Sociální aspekty pěstounské péče

Bc. Soňa Křivová

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Soňa KŘIVOVÁ**
Osobní číslo: **H118469**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální aspekty pěstounské péče**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na sociální aspekty pěstounské péče před přijetím dítěte - zejména způsob života, záliby, zájmy, zaměstnání - budoucích pěstounů a jejich vlastních dětí;
- na sociální aspekty pěstounské péče po přijetí dítěte - vliv na fungování rodiny, zájmy, profesní uplatnění;
- na možnosti sociální pedagogiky v pěstounské péči.

Součástí práce bude drobný sociologický výzkum zaměřený na zjištění sociálních změn v rodině při realizaci pěstounské péče.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Archerová, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: ASPI, 2006.

Koluchová, J. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV ČR, 1992.

Matějček, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994.

Matějček, Z. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999.

Matějček, Z., Koluchová, J. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002.

Prekopová, J., Schweizerová, Ch. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 2003.

Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloš Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Soňa Krivová'

Jméno, příjmení studenta

V Brně 24. 2. 2012

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce pojednává o sociálních aspektech pěstounské péče se zaměřením na individuální pěstounskou péči. Jejím cílem je popsat změny, ke kterým dochází po přijetí dítěte do pěstounské rodiny v oblasti vztahů, ekonomického zajištění a zájmů pěstounů.

Klíčová slova:

Náhradní výchova, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstoun.

ABSTRACT

This diploma work deals with some social aspects of foster care emphasizing the individual foster care. The aim was to describe changes following the adoption of a child into a family in regards to relationships, economical resources and personal interests of the foster parents.

Keywords:

Alternative education, alternative family care, family foster care, foster parent.

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za podnětné připomínky a metodickou pomoc, která mi byla poskytnuta během zpracování mé diplomové práce a profesionální komunikaci během celého studia.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi a celé rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Děkuji všem pěstounským rodinám za vstřícnou a bezproblémovou spolupráci během mých návštěv stran diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	11
1.1 CO JE PĚSTOUNSKÁ PÉČE?	12
1.2 OSOBNOST PĚSTOUNA	15
1.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE A LEGISLATIVA.....	17
1.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	26
2 DÍTĚ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	28
2.1 DĚTI VHODNÉ DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE	28
2.2 POTŘEBY DĚTÍ	29
2.3 POTŘEBY PĚSTOUNŮ.....	32
2.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	33
3 PĚSTOUNSKÁ RODINA	35
3.1 PŘED PŘIJETÍM DÍTĚTE	35
3.2 PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ	38
3.3 PŘIJETÍ DÍTĚTE	42
3.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 ZMĚNY SOCIÁLNÍCH ASPEKTŮ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	46
4.1 CÍLE VÝZKUMU	46
4.2 ORGANIZACE VÝZKUMU.....	47
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	48
4.4 POUŽITÉ METODY	51
5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU – INTERVIEW	53
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
SEZNAM OBRÁZKŮ	70
SEZNAM TABULEK	71
SEZNAM PŘÍLOH	72

ÚVOD

Moje diplomová práce je zaměřena na sociální aspekty pěstounské péče v teorii a praxi. Konkrétně na individuální pěstounskou péči. Zajímá mne, jak se mění rodina po přijetí dítěte do pěstounské péče. Zejména vztahy, její materiální zajištění a zájmy pěstounů.

Hlavním cílem práce je podchytit změny v životě pěstounských rodin po přijetí dítěte do náhradní rodinné péče.

V první kapitole chci objasnit podstatu pěstounské péče, osobnost pěstouna a vývoj pěstounské péče v legislativě. V druhé kapitole se budu zabývat především charakteristikou dětí, umísťovaných do pěstounské péče, ale přiblížím i vzájemné propojení potřeb dětí a pěstounů. Třetí kapitolou se chci nejvíce přiblížit praktické části, a proto se zaměřím na časové úseky, které jsou pro následující výzkum důležité. Je to doba před přijetím dítěte, průběh zprostředkování a doba po přijetí dítěte.

Teoretickou část doplním svými zkušenostmi z profese sociální pracovnice oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Zejména svými postřehy, které mohou potvrdit uváděná teoretická data.

Dílčí cíle:

- zhodnotit změny sociálních aspektů vztahových
- zhodnotit změny sociálních aspektů ekonomických
- zhodnotit změny sociálních aspektů zájmových po přijetí dítěte u pěstounů.

K dosažení cílů použiji v praktické části kvalitativní výzkum. Volím metodu polostrukturovaného rozhovoru s pěti pěstounskými rodinami, které osobně a dlouhodobě znám. Analýzou odpovědí pěstounů chci zjistit, v čem se shodují a co je pro některé jedinečné. Popis změn může pomoci budoucím pěstounům k reálnějšímu pohledu na pěstounskou péči. Mým záměrem je také navrhnout opatření usnadňující fungování pěstounských rodin.

Téma diplomové práce jsem si vybrala proto, že je mi velmi blízké z pracovního prostředí. Pracuji na oddělení sociálně-právní ochrany dětí 19 let a 8 let se zabývám agendou náhradní rodinné péče. S pěstounskými rodinami se setkávám denně a řeším jejich každodenní problémy. Ráda bych přispěla k novému pohledu na jejich práci.

Pěstounská péče si pozornost zaslouží. Je službou dětem, společnosti a tedy i nám všem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Systém náhradní výchovné péče

V následujícím textu práce vysvětlím základní pojmy, týkající se pěstounské péče. Je třeba začít zařazením institutu pěstounské péče do systému zabezpečení dětí, které z různých příčin nemohou vyrůstat v prostředí vlastní rodiny. Jedná se o systém náhradní výchovné péče. V České republice je zákonem stanovena povinnost státu zabezpečit děti, které ztratily rodiče, nebo rodiče mají, ale nemohou, nechtějí nebo neumí o své děti pečovat. To jsou situace, kdy nastupuje **náhradní výchovná péče**. Je rozdělena na ústavní výchovu a náhradní rodinnou péči, která má před ústavní přednost.

Ústavní výchova (ÚV) a také ochranná výchova jsou instituty, kdy je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče školského zařízení určeného pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Zajišťují řádný vývoj, výchovu a vzdělávání dítěte. (Motejl, 2007, s. 66)

Náhradní rodinná péče (NRP) je institut, který poskytuje dočasnou nebo dlouhodobou péči dítěti, jež nemůže vyrůstat s vlastními rodiči. Dítě je vychovááno v rodinném prostředí, což je zejména pro jeho psychický vývoj velmi důležité. Pokud je to možné, má být zachována vazba s biologickou rodinou. O umístění vždy rozhoduje soud. Důvody svěření do jednotlivých typů NRP se liší. (Motejl, 2007, s. 82)

Typy náhradní rodinné péče:

- **Péče jiné fyzické osoby**
- **Pěstounská péče** – individuální, skupinová
- **Poručenství**
- **Osvojení (Adopce)** – zrušitelné, nezrušitelné; mezinárodní; přímé.

Téma této práce se zaměřuje na pěstounskou péči (PP), proto se budu nadále zabývat jen touto formou náhradní rodinné péče. Institut péče jiné fyzické osoby, poručenství a osvojení jsem blíže popsala v bakalářské práci „Biologická rodina a náhradní rodinná péče“. Další informace je možné najít např. na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky.

1.1 Co je pěstounská péče?

- Pěstounská péče je forma náhradní rodinné výchovy.
- Pěstounskou péči řídí a kontroluje stát.
- Pěstounská péče hmotně zabezpečuje dítě a odměňuje pěstouny, kteří se o něj starají.
- Pěstounskou péčí se neodnímají práva a povinnosti rodičů.
- Pěstounská péče je dočasná. Trvá do doby, než jsou rodiče schopni starat se o dítě.
- O pěstounské péči rozhoduje soud.
- O předpěstounské péči rozhoduje orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- Pěstounskou péči právně vymezuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZoR) a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon SPOD).
- Pěstounská péče končí zletilostí dítěte. Může být také zrušena soudním rozhodnutím.

Pěstounskou péči skupinovou zabezpečují pěstouni-manželé nebo matky-pěstounky ve velkých pěstounských rodinách a v SOS vesničkách. Jedná se o *zařízení pěstounské péče*. Zde pěstouni pracují na základě pracovních smluv nebo dohod. O zařízení se stará zřizovatel. (Matějček, 1999, s. 35-36). Péče o děti v zařízení pěstounské péče se uskutečňuje v bytě nebo domě a výchova dětí probíhá podobně jako v rodině. Na základě dohody se zřizovatelem jsou pěstounům hrazeny náklady na domácnost. Maximální počet dětí ve skupině je 6. Lze jej překročit jen v mimořádných situacích, např. pokud pěstouni přijmou do péče sourozeneckou skupinu. (Zákon SPOD). Poslední novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí tj. zákonem č. 401/2012 Sb., byla zařízení pěstounské péče zrušena. Dosavadní uzavřené dohody a z nich plynoucí práva a povinnosti pěstounů se tím neruší.

Pěstounská péče individuální je institut svěřeni dítěte do péče fyzické osoby. Většinou o pěstounskou péči žádají manželé. Dítě je vychováváno náhradními rodiči v jejich rodinném prostředí. Pěstounská péče má být dočasným řešením situace dítěte. Pokud je to možné, musí být udržován kontakt mezi biologickými rodiči a dítětem. Pěstouni jsou povinni kontakt podporovat a respektovat identitu dítěte.

Pokud se pěstounem stane osoba bez příbuzenského vztahu k dítěti, zařazená do evidence žadatelů o pěstounskou péči na krajském úřadu, pak mluvíme o „**klasické, tradiční pěstounské péči**“. Výběr vhodných pěstounů pro konkrétní dítě provádí stát. Dříve poradní sbory krajských úřadů nebo poradní sbor Ministerstva práce a sociálních věcí. Od 1. 1. 2013 je zprostředkování prováděno na základě výsledků odborného posouzení dítěte a žadatelů, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuálního plánu ochrany dítěte. Zprostředkování náleží pouze státu, nesmí ho provádět žádná jiná instituce. Uvádí zákon č. 401/2012 Sb., novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen novela ZSPOD).

Novotná upozorňuje na problémy, které mohou vzniknout, pokud žadatelé o zprostředkování PP přijmou do péče cizí dítě tak, že obejdou zprostředkování krajským úřadem. Vystavují sebe i dítě riziku, že nebudou schopni navázat oboustranný citový vztah, nebo zjistí, že péči z různých důvodů nezvládají. Např. kvůli zdravotnímu postižení dítěte, jeho poruchám chování apod. Překážka svěření do PP se pak může objevit v soudním řízení. Navrhovatelé nesplní podmínky pro řádnou péči – dobrý zdravotní stav, morální a trestní bezúhonnost apod. Soud vychází i z vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí, které může být negativní. Riskovat vystavení dítěte dalšímu traumatu, způsobenému nenařízením pěstounské péče, je nezodpovědné. Rychlost řešení bývá velmi často na úkor kvality úrovně pěstounské péče a určitě není v zájmu dítěte. Na počátku je spíš zájem rychlého uspokojení žadatelů o náhradní rodinnou péči. (Novotná, 2005, s. 8)

V praxi jsem se setkala s několika takovými případy. Vzpomínám na žadatele, kteří začali navštěvovat dětský domov a navázali blízký vztah k romskému chlapci. Krajským úřadem byli doporučeni pro přijetí jen jednoho dítěte. Žadatelka měla složitou rodinnou anamnézu (sebevraždy v rodině, alkoholismus). Do evidence byli zařazení vzhledem k dlouhodobému bezproblémovému způsobu života a splnění dalších předpokladů.

Nakonec jim byl soudem svěřen nejen uvedený chlapec, ale i jeho bratr. V průběhu soudního řízení se dostal do dětského domova a bylo nutné zachovat sourozenecký vztah. Tato pěstounská péče probíhá dobře. Ale určitě ne bez problémů. Děti trpí psychickou deprivací, mladší poruchami chování a objevilo se podezření ze schizofrenie. Pěstouni spolupracují s odbornými zařízeními a snaží se. Vidíme, že v tomto případě se k sobě dostali problémové děti s problémovými pěstouny. Naštěstí se vše vyvíjí dobře, ale riziku jsou vystaveny obě strany.

Další případ dopadl o něco hůře. Pěstouni prostřednictvím kontaktů s Klokánkem, zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc, přijali dívku v pubertě s vážnými poruchami chování. Doma již měli dva chlapce stejného věku. Dívka u nich pobývala na hostitelské návštěvy. Pěstouni plánovali podání přímého návrhu na soud na PP. Konec byl velmi rychlý. Narušení všech vztahů v rodině, zejména mezi dětmi, falešné obvinění ze strany dívky proti pěstounům ze způsobení zranění. Návštěvy skončily, pěstounská rodina se ještě dlouho vzpamatovávala z negativní zkušenosti.

Nedávno byli tito pěstouni vybráni krajským úřadem jako vhodní pro tříletou holčičku. Jsou spokojeni oni i děvčátko, které v rodině dělá velké pokroky. Oba dospívající chlapci, zaujali ochranný postoj k tříletému dítěti a vzájemně se vytváří kvalitní sourozenecké vztahy. Pěstouni písemně komunikují s matkou holčičky, která je ve výkonu trestu a počítají s možností svěřením dítěte zpět do vlastní rodiny. I když to nebude lehké, věřím, že jsou schopni to všichni zvládnout a mají naši podporu. Tak vypadá dobře zvolené a legální zprostředkování pěstounské péče.

K individuální pěstounské péči patří také svěřením dítěte do pěstounské péče příbuzným – prarodičům, zletilému sourozenci, tetě a strýci apod. Pak mluvíme o tzv. „**příbuzenské pěstounské péči**“. Tuto formu nezprostředkovává stát. Příbuzní žádají o rozhodnutí přímo soud. V řízení je ovšem pečlivě zjišťováno, zda skýtají záruku řádné výchovy. Ve většině případů se příbuzenské PP dává přednost před ústavní výchovou, nebo jinou formou náhradní rodinné výchovy. Práva a povinnosti jsou stejná jako u pěstounů bez příbuzenského vztahu.

Před svěřením do PP je možné rozhodnout o **svěřením dítěte do péče budoucích pěstounů**, běžně nazývané „**předpěstounská péče**“. Jak bylo výše uvedeno, musí být orgánem sociálně-právní ochrany dětí, což je obecní úřad obce s rozšířenou působností, vydáno správní rozhodnutí. (Zákon SPOD) Do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí musí požádat budoucí pěstouni soud o svěřením dítěte do pěstounské péče. V opačném případě by rozhodnutí pozbylo platnosti. (ZoR)

Předpěstounskou péči lze nařídít jen u dítěte, které je svěřeno soudem do ústavní výchovy, nebo do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dále v případě souhlasu rodičů. Tato forma NRP je využívána jako možnost rychlého umístění dítěte do rodiny. Budoucí pěstouni dnem rozhodnutí mají právo o dítě pečovat, žádat dávky státní sociální podpory – odměnu pěstouna, příspěvek pro dítě v pěstounské péči, rodičovský

příspěvek, přídavky na dítě apod. Od 1. 1. 2013 má na dávky pěstounské péče nárok také osoba, které soud svěřil dítě do péče předběžným opatřením, pokud zároveň podala soudu návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče. (Novela ZSPOD)

1.2 Osobnost pěstouna

Jaký by měl být člověk přijímající dítě do individuální pěstounské péče? Může se jím stát osoba nebo manželský pár. „Samožadatelem“ bývá většinou žena. Např. matka dospělých dětí s výchovnými zkušenostmi a s potřebou poskytnout domov cizímu dítěti. Častěji žádají o pěstounskou péči manželé.

Při charakteristice osobnosti pěstouna bychom mohli vycházet z povinností, které pěstounům určuje zákon č. 94/1963 Sb. o rodině v § 45c. Základní povinností je o dítě pečovat. Je tedy nutné, aby pěstoun byl schopen **poskytnout péči** odpovídající potřebám dítěte. Tak jak to vyžaduje jeho věk, zdravotní stav, případně jiná specifika osobnosti dítěte.

Další povinností pěstouna je vykonávat přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Tím je především povinnost dítě **vychovávat a spravovat jeho záležitosti** v běžných věcech. V záležitostech, které nejsou běžné, rozhodují rodiče. Pěstouni nemají vyživovací povinnost k dítěti. Na úhradu potřeb dítěte přispívá stát formou sociálních dávek pěstounské péče. Při plnění všech povinností musí pěstoun **dbát zájmu dítěte**. V případě, kdy biologičtí rodiče nepostupují v zájmu dítěte, může se pěstoun domáhat soudního rozhodnutí. (ZoR)

K plnění povinností vyplývajících ze zákona musí mít budoucí pěstoun určité osobnostní a další předpoklady. Ty stát prověřuje prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dětí a pověřených nestátních organizací v rámci odborné přípravy. Někteří odborníci popisují předpoklady k pěstounství takto:

Michalová uvádí: „...je důležitá *touha* přijmout dítě za vlastní...“. Zdůrazňuje *přiměřenost věku* pěstounů k dítěti, *fyzické a psychické předpoklady*. *Bezúhonnost* a *přiměřenou hmotnou zajištěnost*. Podle ní má druhořadý vliv majetek, vzdělání i společenské postavení. Tyto faktory nejsou podle ní zárukou úspěšnosti pěstounské péče. (Michalová, 2008, s. 22-23)

Dunovský doporučuje za pěstouny osoby, které splňují následující předpoklady:

- chtějí poskytnout *pomoc dítěti*, s ohledem na jeho prospěch a zájem
- jejich *věk* nebude překážkou uskutečnění a dokončení pěstounské péče
- jsou fyzicky i psychicky *zdraví*
- mají stabilní *partnerský vztah* (u manželů)
- mají *osobnostní předpoklady* zaručující zdravý vývoj dítěte
- jsou vstřícní *spolupracovat* se státními orgány, které řídí a kontrolují pěstounskou péči

(Dunovský, Dytrych et al., 1979, s. 32)

Škoviera shrnuje předpoklady pro náhradní rodičovství následujícím způsobem. Důležité jsou *osobnostní kvality* náhradního rodiče. Zejména psychická stabilita, altruismus, komunikativnost a prosociálnost. Důležitý je *aktivní postoj k životu a motivace* nezatížená osobní frustrací. Za klad považuje rodinu *s vlastním dítětem*. A připomíná, že je důležité *přijetí* širší náhradní rodinou. Škoviera uvádí i *víru v Boha* a snahu se *vzdělávat*. Především v oblastech, které jsou pro náhradní rodinnou péči důležité např. vývojová psychologie, výchova, psychopatologie. (Škoviera, 2007, s. 67-68)

Předpoklady stát se pěstounem - shrnutí:

- osobnostní předpoklady
- přiměřený věk
- zdraví
- motivace
- bezúhonnost
- hmotná zajištěnost
- stabilní partnerské a rodinné vztahy
- schopnost pracovat s identitou dítěte a jeho biologickou rodinou
- ochota spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí
- ochota se vzdělávat v oblastech výchovy, vývojové psychologie apod.
- víra v Boha

V praxi se sociální pracovníce setkávají s různými typy zájemců o pěstounskou péči. Většinou už při prvním pohovoru lze rozpoznat, zda bude tento člověk tím pravým.

Setkala jsem se s tímto případem:

Před Vánocemi zakleपालa na dveře mé kanceláře žena ve středním věku. Má doma 10letou dceru, je rozvedená, nezaměstnaná. Žijí samy a velmi rády by pomohly dítěti z dětského domova. Rozpovídala se o svých pocitech. Vyjádřila lítost nad dětmi v dětských domovech, které nemůžou trávit Vánoce v rodině. Chtěla by pečovat o děvčátko, aby si dcera měla s kým hrát. Chybí jí sourozenec. Předala jsem paní základní informace o pěstounské péči, o dětech, které jsou do PP vhodné a také o možnosti kontaktů s biologickou rodinou dítěte. Vánoce skončily, paní už nepřišla.

Uvádím tuto zkušenost proto, že není ojedinělá. V předvánočním období častá. Mohlo by se zdát, že žena splňovala základní předpoklady stát se pěstovnkou. Není tomu tak. U každého podobného případu cítím, že zájemce již podruhé nepřijde. I když uspokojení vlastní potřeby pečovat o dítě a uspokojení potřeby vlastního dítěte mít sourozence jsou důležité, nesmí být prvořadé. Altruismus - ohled na prospěch druhého, v tomto případě cizí dítě, musí u pěstounské péče dominovat.

1.3 Pěstounská péče a legislativa

V těchto dnech se účastníme významných právních změn týkajících se pěstounské péče a sociálně-právní ochrany dětí vůbec. Než se budu zabývat nejnovějším právním předpisem, upravujícím pěstounskou péči, musím zmínit vývoj tohoto institutu.

Od historie po transformaci

Pěstounská péče, stejně jako celá náhradní rodinná péče mohla vzniknout jen na základě přirozeného chování lidí. Už v pravěku když zemřela matka, přijala její dítě jiná žena. Bylo to přirozené - lidské. Pomoc nejslabším je znakem kulturnosti společnosti. Kdyby nebyla lidská solidarita, vzájemná spolupráce, ohled na prospěch druhých, nebyl by ani evoluční vývoj lidstva. O tom psal již Aristoteles a Auguste Comte, dal tomuto chování název **altruismus**.

Přijetí dítěte za vlastní a péče o něj bylo základem institutu osvojení. Pěstounská péče má podle profesora Matějčka původ v trochu odlišných společenských jevech. Počátky pěstounské péče jsou spojeny s funkcí **kojných**. Důvodem se stalo zachování krásy matky. Proces kojení byl něčím nežádoucím a lehce nahraditelným. Výsadou

vyšších, ekonomicky zajištěných, společenských kruhů. Ženy, které kojily cizí děti za úplatu, se na území Evropy vyskytovaly už ve starověku. Ve středověku sloužily šlechtě a měšťanům. Bydlely v jejich domech. O děti se staraly, vychovávaly je, pečovaly o ně jako *chůvy*. V určitých státech např. Francii, bohaté měšťanské vrstvy svěřovaly děti do péče kojné, která žila na vesnici, na dobu dvou let. Zpět k rodičům se po 2. roku věku vracelo malé procento dětí. Asi jen 15 %. Úmrtnost byla veliká. Přemístění zpět do vlastní rodiny se stávalo silným zásahem do života dítěte, ale i rodiče a pěstounů. (Matějček, 1999, s. 25-26)

I po vzniku nalezinců v období osvícenství institut chůvy a kojné zůstal. Jen s tím rozdílem, že k *pěstounům*, jak se již začali nazývat, odcházely děti z nalezinců a ne jen děti z bohatých měšťanských rodin. Pěstounská péče byla finančně podpořena, ale prostředky nestačily ani na základní potřeby dítěte. Čím bylo dítě větší, tím menší příspěvek pěstounům náležel. Děti z nalezinců pobývaly u pěstounů do 6 let věku, pak musely být vráceny do nalezinců. Pokud si je pěstouni nechali v péči, tak na své vlastní náklady. (Matějček, 1999, s. 26-27)

V Čechách došlo k rozvoji péče o opuštěné děti výrazněji v období první světové války a v době první republiky. Systém byl založen na dobrovolnictví. Později se podílel na hmotném zabezpečení i stát. Do roku 1950 byla vybudována vcelku funkční a prospěšná síť pěstounů. V roce 1950, pod vlivem politického systému, který propagoval kolektivní výchovu a opomenul historické zákonitosti, byl ze dne na den zrušen institut pěstounské péče. Odvahou některých pediatriů a psychologů bylo velmi brzy vědeckými výzkumy zjištěno, že ústavní péče způsobuje **psychickou deprivaci** s trvalými následky, které negativně ovlivňují další život dětí. Postupně se podařilo obnovit klasickou pěstounskou péči. Vznikaly početné, až desetičlenné rodiny. Vznikaly SOS vesničky s kolektivní pěstounskou péčí. (Matějček, 1999, s. 28-29)

Brabenec popisuje vývoj od ústavní výchovy k pěstounské péči v úvodní kapitole zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. O **odstranění pěstounské péče** se postaral zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, účinný od 1. 1. 1950. Zákonodárce v něm jednoduše náhradní péči o děti neupravil, s výjimkou osvojení a poručnictví. Určité změny mohl přinést zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže. Ale vycházel z mylné představy, že díky politickým, sociálním a hospodářským změnám nebude již nutné zabezpečit ochranu dětí, ani jejich ochranu při ohrožení v rodině. Bylo

prosazeno přesvědčení, že všichni občané se začnou chovat odpovědně vůči svým dětem. (Novotná, 2007, s. 12-13)

Jak byl konkrétně tento záměr poplatný ideologii padesátých let a jak **upřednostnil ústavní výchovu** před náhradní rodinnou výchovou, vystihuje § 9 zákona o sociálně-právní ochraně mládeže: „...je-li třeba dítě svěřit do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno *zásadně do péče kolektivní*; jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychovááno v lásce k lidově demokratickému státu a která je schopna mu poskytnout prostředí příznivé po všech stránkách pro jeho rozvoj, a to *zpravidla u toho, kdo dítě osvojí*.“ (Novotná, 2007, s. 13-15)

Péče státu o děti pracovala na principu **dozoru a kontroly**. Ústavní péče byla považována: „...za dobrý způsob socializace jednotlivce a zajištění jeho potřeb.“ (Rychlík, 2008, s. 17)

Až zákon o rodině č. 94/1963 Sb., účinný od 1. 4. 1964 zavedl svěřeni dítěte do výchovy „jiného občana než rodiče, jestliže občan poskytuje záruku jeho řádné výchovy“. Tento předpis již nezmiňoval žádná omezení. (Novotná, 2007, s. 13)

Snahy o změnu pohledu na ústavní a náhradní rodinnou péči dovršil zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Obsahoval již opět ustanovení o náhradní rodinné péči. (Novotná, 2007, s. 14)

Bylo prokázáno, že **prostředí ústavu nemůže nahradit prostředí rodinné**. Pěstounská péče byla prosazena oprávněně, rodina jako výchovné prostředí je pro zdravý vývoj dítěte nenahraditelná. (Radvanová, et al., 1979, s. 61)

Transformace systému

Vývoj v oblasti náhradní rodinné péče a celkově ochrany dítěte se ubíral správným směrem. V roce 1999 byl schválen nový zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., účinný k 1. 4. 2000. Rychlík uvádí, že je důsledkem celospolečenských změn a považuje jej za „převratnou normu odpovídající evropskému standardu ochrany práv dítěte.“ (Rychlík, 2008, s. 18)

Zákon SPOD mimo jiné definuje přední hledisko poskytování ochrany dětem a tím je **zájem a blaho dítěte**. Zdůrazňuje nutnost **preventivního působení** na rodinu. A to na

úrovni všech, kdo se na sociálně-právní ochraně dětí podílí. Cílem je též **sanace rodin**. (Novotná, 2007, s. 7-8).

Uvedená právní úprava byla pokrokem, ale měla i své mezery. Např. spolu se zákonem o rodině upravuje pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tato forma téměř nebyla v praxi využívána, neboť zákonodárce zapomněl na finanční zabezpečení pěstounů v době, kdy nepečují o děti. Pěstounská péče na přechodnou (PPPD) dobu měla plnit funkci okamžitého, dočasného umístění dítěte do náhradní rodiny, aby nemuselo být předáno do ústavní výchovy. Na právní úpravu uplatnitelnou v praxi si ovšem musela PPPD počkat až do roku 2013. Do té doby jsme na našem OSPOD nevidovali žádnou žádost o PPPD, od ledna 2013 máme již dva manželské páry a jednu starší ženu, kteří mají zájem stát se pěstouny na přechodnou dobu.

V oblasti ochrany dítěte se stále častěji poukazovalo na základní problém. Velmi jednoduše a automaticky se děti odebírají z rodin. Taková řešení neplní správnou funkci a jsou traumatizující. (Pemová, Ptáček, 2012, s. 25)

Za základní nedostatek systému péče o ohrožené děti byla považována *roztříštěnost*. Bylo potřeba sjednotit přístup pěti resortů, které pracují s ohroženými dětmi – MPSV, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti. Muselo dojít k vytvoření jediné *společné legislativní normy*. Sjednotit *personální zajištění* v jednotlivých resortech – počty pracovníků, jejich vzdělání. Vytvořit jednotnou *metodiku práce* s ohroženými dětmi, *finanční zajištění* pěstounů a *koordinaci* aktivit jednotlivých resortů. Takto charakterizoval základní problémy a řešení v systému péče o ohrožené děti Sezemský. (Bořová, et al., 2008, s. 64-66)

Kritika České republiky zněla i ze strany orgánů Evropské unie. Je nutné, aby došlo k **transformaci systému péče o ohrožené děti**. K uskutečnění změn v systému vypracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) **národní akční plán** na období r. 2009 – 2011, ke sjednocení péče o ohrožené děti. Vláda jej schválila v červenci 2009.

Vycházel z principů:

- preference *péče o děti v rodinném prostředí* před péčí ústavní a tím snížení počtu dětí v ústavních zařízeních,
- prohloubení *preventivní práce* s ohroženými rodinami a snížení počtu dětí odejmutých z péče rodičů,
- individuální přístup a *multidisciplinární práce* na úrovni terénu,
- aktivnější *zapojení dětí a jejich rodin* do řešení jejich vlastní situace.

(www.mpsv.cz)

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Dne 1. 1. 2013 po dlouhých peripetiích se schvalováním nabyt účinnosti zákon č. 401/2012 Sb., novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Touto právní normou došlo k významným změnám zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a dalších souvisejících zákonů. Např. zákona o rodině, občanského soudního řádu, zákona o státní sociální podpoře a dalších.

Okruhy nové právní úpravy:

- **Stanovení závazných postupů** pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a dalších účastníků systému
- **Zavedení standardů kvality práce** a nastavení minimálních rámců činnosti pro všechny subjekty v systému
- **Rozvoj náhradní rodinné péče**, zejména pěstounské péče, hmotné zajištění PPPD, změna příprav pěstounů, vytváření podpůrných a odlehčovacích služeb pro pěstouny.

(Macela, Trubačová, 2012, s. 10)

Pod výše uvedenými okruhy se skrývají podstatné změny v práci sociálních pracovníků i ostatních, kteří se účastní sociálně-právní ochrany dětí. Pokud mohu sdělit své zkušenosti z prvních týdnů působnosti zákona, je to především velké množství informací, chaos a pracovní zatížení. Tyto pocity ale provází každé větší systémové změny. Až čas ukáže prospěšnost novely, její přednosti i nedostatky.

*Z mého pohledu jsou závazné postupy a standardy kvality práce výhodou v tom, že např. zmírní subjektivní pohled sociálních pracovníků na situaci rodiny a dítěte. Budu konkrétní. V předcházejících letech bylo na zvážení každé jednotlivé pracovníce, zda dítě, které musí umístit mimo vlastní rodinu, navrhne do náhradní rodinné péče. Podle novely ZSPOD je nyní sociální pracovníce **povinna vždy**, když podá návrh na soud nebo je již zahájeno řízení soudu a může hrozit odebrání dítěte rodičům, přistupovat k dítěti jako ke vhodnému do náhradní rodinné péče. Tedy založit spisovou dokumentaci pro účely zprostředkování NRP a postoupit ji na krajský úřad, kde zprostředkování NRP probíhá. Zákonem je dán jasný konkrétní postup sociální práce a **povinnost** poskytnout rodičům pomoc, poradenství a služby, které by vedly k sanaci původní biologické rodiny dítěte.*

Za nevýhodu zavedení zákona považují nepřipravenost sítě služeb na oblastní úrovni, nedostatečné metodické vedení ze strany nadřízených orgánů a nedostatečné personální zabezpečení orgánů sociálně-právní ochrany dětí. I když ustanovení novely ZSPOD toto vše upravuje, podle mého názoru měly být lépe připraveny podmínky před jejím přijetím. Prostředí, ve kterém žijeme a pracujeme, ovlivňuje nás samotné i způsob našeho života a práce. Domnívám se, že není možné, aby sociální pracovníce začaly prvně lépe pracovat, lépe chránit děti a teprve potom byly k této práci vytvořeny podmínky.

Nedávno mne zaujal názor jednoho dětského psychologa, který na můj postesek, že už víme, co máme dělat (standardy sociální práce), ale nevíme, čím to máme dělat (chybějící služby), řekl: „Změny jsou hodně těžké. Naše generace udělá tu těžkou práci, ale můžeme si říct, že jsme byli první a byli u toho. Myslím, že až ti po nás budou pracovat ve fungujícím systému. Ale jsou to dobré změny. Pro děti.“ Věřím, že měl pravdu. Jinak by má práce nedávala smysl.

Změny v pěstounské péči

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí se nejvíce dotkla pěstounů a výkonu pěstounské péče. Smyslem změn je jednoznačně **větší pomoc a podpora státu pěstounům**.

Novela ZSPOD nově zavádí pojem **osoba pečující** (pěstouni, poručníci) a **osoba v evidenci** (osoby zařazené do evidence stát se pěstouny na přechodnou dobu). Změny nastaly v oblasti zprostředkování NRP, výkonu pěstounské péče, dávky pěstounské péče byly převedeny ze systému státní sociální podpory do novely ZSPOD, zvýšila se odměna

za výkon pěstounské péče, byly upraveny podmínky nároku prarodičů na odměnu pěstouna a zrušeny zařízení pro výkon pěstounské péče.

Ráda bych se blíže zmínila především o změnách, které se týkají tématu mé práce. A to je oblast materiální podpory, odborné pomoci a služeb pro osoby pečující a osoby v evidenci. Pro zjednodušení budu používat pro osoby pečující a v evidenci jen pojem *pěstouni*.

Materiální zajištění pěstounské péče se novelizací zákona zlepšilo. Zvýšila se odměna pěstouna, která je nyní pobírána pěstouny nezávisle na tom, o kolik dětí se starají, jako příjem ze závislé činnosti. Zvýšil se příspěvek při převzetí dítěte i příspěvek na úhradu potřeb dítěte. O příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla mohou nyní žádat pěstouni, starající se o 3 děti (dříve o 4 děti). Nově je poskytován příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc:

- 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte:

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Obr. 1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:

- 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
- 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- 20 000 Kč,
  - je-li pečováno alespoň o 3 děti,
  - je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost),
  - jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo
- 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč.

Obr. 2. Odměna pěstounů

Zajištění odborné pomoci a služeb přímo specifikuje část pátá novely ZSPOD, týkající se výkonu pěstounské péče. Zákon přesně cituje práva a povinnosti pěstounů. Ty musí být po vyhodnocení situace dítěte a situace rodiny a na základě vypracování individuálního plánu ochrany dítěte (dále IPOD) zakomponovány do **dohody o výkonu pěstounské péče**. Případně do správního rozhodnutí o právech a povinnostech pěstounů.

Dohodu uzavírají pěstouni se subjektem. Taxativní výčet subjektů je uveden v novele ZSPOD v § 47b odst. 1 a 4. Subjektem je většinou obecní úřad obce s rozšířenou působností podle trvalého bydliště pěstounů. Ten je nejen oprávněn, ale i povinen ze zákona. Pokud není jiný subjekt, nebo pokud pěstoun neuzavře s jiným subjektem dohodu, musí vydat správní rozhodnutí, ve kterých práva a povinnosti pěstounům upraví.

Subjektem bývá také právnická nebo fyzická osoba pověřená k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, pokud obdržela od příslušného krajského úřadu oprávnění uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče. Vždy musí s uzavřením dohody souhlasit obecní úřad obce s rozšířenou působností podle trvalého bydliště pěstounů.

Změny dohody je nutné provést, pokud dojde k podstatné změně v individuálním plánu ochrany dítěte. **Zrušení dohody** lze provést výpovědí jedné ze stran i bez udání důvodu. Do 30 dnů od vypovězení dohody musí být uzavřena nová. **Dohoda zaniká** skončením pěstounské péče. (Informace k vybraným ustanovením zákona SPOD, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., ze dne 21. 12. 2012)

Práva a povinnosti pěstounů:

- **Právo** na zajištění krátkodobé péče (např. při dočasné práci neschopnosti, vyřizování osobních záležitostí)
- **Právo** na zajištění dlouhodobé péče (14 dnů v kalendářním roce)
- **Právo** na psychologickou, terapeutickou nebo jinou odbornou pomoc jednou za 6 měsíců
- **Právo** na bezplatné vzdělávání
- **Právo** na pomoc při uskutečňování styku oprávněných osob s dětmi (asistence při styku rodičů s dětmi)

- **Povinnost** zvyšovat si znalosti a dovednosti (v oblasti výchovy a péče) v rozsahu 24 hodin ve dvanácti po sobě jdoucích měsících
  - **Povinnost** umožnit sledování dohody o výkonu pěstounské péče
  - **Povinnost** udržovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými (rodiči, sourozenci) a umožnit styk rodičů s dítětem.
- (Novela ZSPOD)

Přivést výše uvedená ustanovení zákona do praxe nebude jednoduché. Ze 40 pěstounských a poručnických rodin, které nyní na našem OSPOD seznamujeme s novými právy a povinnostmi, většina nejradostněji uvítala právo na odpočinek. Někteří ho nechtějí využívat ani v plné zákonem stanovené době 14 dnů v roce. Stačí si na pár chvil odpočinout. Zazněla i věta: „Děkujeme, nic nepotřebujeme, můžeme jít?“

Pěstouny – prarodiče pak velmi udivilo právo a povinnost se vzdělávat. Někteří se usmívali a polemizovali nad formou vzdělávání. Jeden dědeček si vzdělávání vysvětlil po svém a ubezpečoval se: „Vzdělávání? Rozumím. To myslíte takovou tu zdravotní a brannou výchovu.“

Myslím, že uvedení této části zákona do praxe bude složitější, a to jak pro pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, tak i nestátní organizace. Důležité je hledat pro každou specifickou skupinu pěstounů tu správnou formu nabídky služeb. A mít stále na paměti, že smyslem novely ZSPOD je pěstounům pomáhat, ne jim komplikovat život.

K zajištění doprovodných a podpůrných služeb pro pěstouny, potřebných k naplnění dohod o výkonu pěstounské péče, poskytuje stát na žádost subjektů **příspěvek ve výši 48.000,-Kč** za kalendářní rok. Částka je určena orientačně na jednu dohodu, resp. na pěstounskou rodinu, bez ohledu na počet dětí. Subjekt může využít příspěvek podle potřeb jednotlivých pěstounských rodin. Např. rodina s jedním zdravým dítětem nemusí mít takové potřeby, jako rodina se dvěma postiženými dětmi. Nárok na státní příspěvek vzniká od kalendářního měsíce, kdy byla uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče nebo nabylo právní moci správní rozhodnutí o právech a povinnostech pěstounů. (Novela ZSPOD)

Jak vyplývá z výše uvedeného, je zákonem přesně určeno, jaké služby musí stát pěstounům zabezpečit a jakým způsobem bude na tuto pomoc přispívat. Zda bude příspěvek na výkon pěstounské péče dostačující, uvidíme za rok.

Co považuji za velký přínos dohod je daleko intenzivnější spolupráce mezi státními a nestátními organizacemi, která od schválení novely ZSPOD nastala. V menších regionech tuto změnu vítáme, neboť zde velmi chyběly služby pro pěstouny. Od svých kolegyně z jiných OSPOD mám informace podobné.

Od prosince 2012 nestátní organizace, které dříve poskytovaly služby v oblasti náhradní rodinné péče v krajských městech, začínají nabízet své služby i okrajovým obcím v kraji. To se týká i našeho města. Jsou ochotny dojíždět, pokud bude zájem několika pěstounských rodin najednou. Naše oddělení sociálně-právní ochrany dětí jim vychází vstříc. Např. pomáhá zabezpečit prostory pro výkon služeb, zprostředkovat kontakt s pěstouny, předávat informace.

Objevují se ale i projevy konkurence a rivality mezi nestátními organizacemi, což nelze přehlédnout. Někdy je těžké rozpoznat kvalitu služeb a personálního zajištění nestátního subjektu. I přesto vidím v rozvoji spolupráce s nestátními organizacemi přínos. Bez pochyby je to i větší pomoc sociálním pracovnícům OSPOD.

1.4 Dílčí závěr

V první kapitole jsem vysvětlila podstatu pojmu pěstounská péče, osobnost pěstouna a právní úpravu, která se dotýká pěstounské péče. Pokud je mým cílem podchytit změny v životě pěstounských rodin, bylo nutné definovat, co tato forma náhradní rodinné výchovy vůbec znamená, kdo ji může vykonávat a jaké předpoklady musí splňovat, aby se stal dobrým náhradním rodičem.

Snažila jsem se o popis důležitých vývojových období historie pěstounské péče. Až podrobným studiem literatury jsem poznala, jak složité bylo období padesátých let, kdy došlo k vypuštění právní úpravy pěstounské péče ze zákona. Jakým způsobem se vyrovnali pěstouni a především „jejich“ děti s těžkou životní situací? S rozdělením rodin a direktivním umístěním do kolektivní péče? Nedokážu si představit, že by se takové rozhodnutí dotklo rodin, které denně vídám. Utvrdilo mne to v názoru, že zničit od kořenů vše, co bylo doposud vytvořeno a neopnechat, co bylo dobré, se nevyplácí. Historie ukázala, že **náhradní rodinnou péči nelze ničím nahradit.**

Pěstounská péče je podle mého názoru nejnáročnější forma výchovy dětí v rodině. Pěstouni jsou lidé, kteří mají dávat dítěti pocit jistoty, bezpečí. Mají o něj pečovat a mít ho rádi. Přitom brát dítě takové jaké je. Jako jedinečnou osobnost se svým původem, svými rodiči. Čím déle pracuji s pěstouny, tím více mám úctu k tomu, co dělají. Jsou obyčejnými lidmi a někdy dělají chyby. Vážím si těch, kteří o nich dokážou mluvit. Profese pěstouna zaslouží uznání. Kdo z nás by dokázal, byť na krátkou dobu, přijmout dítě svých sousedů nebo známých a postarat se o ně jako o vlastní?

Jak složité to pěstouni mají, vystihuje pěstounka Vlasta Kršňáková v knize Denisy Proškové. Po celou dobu, kdy se starají o děti, je pronásledují dvě otázky. První: „Prosím tě, jak to všechno zvládnete?“ A druhá: „Kolik za to dostáváte?“ (Prošková, 2012, s. 40)

2 DÍTĚ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

V následující kapitole se budu zabývat tím, **jaké děti** jsou umísťovány do tradiční pěstounské péče, **s čím přicházejí** do pěstounské rodiny a **co potřebují**.

2.1 Děti vhodné do pěstounské péče

K otázce **jaké děti** jsou svěřovány do pěstounské péče, Hrušáková v komentáři zákona o rodině uvádí nutnost splnění určitých základních předpokladů:

- a) rodiče nezabezpečují řádnou výchovu dítěte
- b) umístění je v zájmu dítěte
- c) dítě dalo souhlas s umístěním, pokud je schopno vyjádřit svůj názor
- d) fyzická osoba souhlasí se svěřením dítěte, je způsobilá dítě vychovávat a zabezpečit ho.

(Hrušáková, 2009, s. 193-194)

Jsou to právní předpoklady, bez nichž soud dítě do pěstounské péče nesvěří. Hrušáková dodává, že jsou často do PP umísťovány děti, které **nejsou právně volné**, a proto nemohou být svěřeny do osvojení. Nebo jsou to děti **se zdravotními problémy** a děti **staršího věku**. Nazývá je „sociálními sirotky“. Zmiňuje také vhodnost pěstounské péče pro **sourozence**, kterým je tak zajištěna společná výchova a možnost rozvoje sourozeneckých vazeb, za situace, kdy nemůžou žít se svými rodiči. (Hrušáková, 2009, s. 193-194)

Langmeier a Matějček uvádějí stejné důvody umístění dětí do PP. Podrobněji popisují **zdravotní handicapy dětí**, pro které je pěstounská péče někdy jedinou možností žít v rodinném prostředí. Upřesňují, že se jedná také o **děti s nejistou vývojovou prognózou**, s poškozením centrálního nervového systému, smyslovými poruchami. Nebo o **děti romské**, které jsou pro osvojení „méně lákavé“ a musí pobývat dlouhodobě v kolektivních zařízeních. To se odráží na jejich dalším společenském uplatnění. (Langmeier, Matějček, 1974, s. 352-353)

Radvanová rozšiřuje tento výčet důvodů a předpokladů umístění dětí do PP o jeden důležitý a tím je **schopnost dítěte „navázat citové vztahy** k novým rodičům, k nové rodině a začlenit se do ní.“ (Radvanová et al., 1979, s. 28)

Shrnula bych výše uvedené. Aby bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, musí být splněny **právní předpoklady**, v popředí je zájem dítěte. Najdeme je v zákoně o rodině, zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, Úmluvě o právech dítěte, Listině základních práv a svobod a dalších právních předpisech.

Důvody, pro které je podle odborníků u nás pěstounská péče nejvhodnější forma NRP, jsou následující:

- dítě *není právně volné*, nelze jej osvojit
- *zdravotní stav* a prognóza vývoje vyžaduje vyšší nároky na výchovu a péči
- *o děti není zájem* ze strany osvojitelů – sourozenecké skupiny, děti romské, děti starší, děti s výchovnými problémy.

Z pohledu dítěte je podle mého názoru velmi důležité, *zda si přeje* být umístěno do pěstounské péče a *zda je schopno* vytvořit si citové vazby k pěstounům. Pokud názor dítěte nelze zjistit nebo není zjištěn správně, nebo psychologické posouzení neodhalí schopnosti dítěte navázat vztah s náhradní rodinou, dochází často k selhání pěstounské péče.

2.2 Potřeby dětí

S čím děti přicházejí? Co si vlastně do náhradní rodiny přinesou? Je to pár osobních věcí, fotografie, hračka. Ale také vlastní osobnost, zatížená dosavadními zážitky a prostředím, ve kterém doposud vyrůstalo. Tím byla vlastní rodina nebo ústav. Nedílnou součástí dítěte je jeho identita, vlastní rodiče, sourozenci a širší rodina.

S tím vším musí pěstouni počítat a dokázat to přijmout. Na druhou stranu budou dítě i vše, co si přináší, ovlivňovat. Je důležité jak, zda dobře nebo špatně, zda uspějí nebo selžou.

Přijmout dítě do náhradní rodinné péče je složitý proces. Pěstounská péče, jak jsem již uvedla, je nejnáročnější forma NRP. Proto je nutná dobrá příprava pěstounů, jejich doprovázení po přijetí dítěte a kvalitní odborná pomoc. Bude jim pomáhat při řešení problémů, které nevyhnutelně nastanou. Neznám pěstounskou rodinu, jež by po dobu svěřeni dítěte nepotřebovala odbornou pomoc.

Co děti potřebují, když přijdou do pěstounské rodiny? Vše, co ostatní děti a ještě něco navíc. Každý člověk, ať dospělý či dítě, potřebuje uspokojit základní potřeby. Ty definuje v teorii přirozených lidských potřeb Abraham Harold Maslow:

Obr. 3. Přirozené lidské potřeby

Za vyšší potřeby jsou považovány „...potřeby estetické (potřeba krásy, souměrnosti, harmonie), etické (potřeba pravdy, spravedlnosti, mravnosti), potřeba duchovní (věřit v něco, co nás přesahuje, ...)“ (Kopřiva et al., 2006, s. 205)

Uspokojení základních lidských potřeb „vede k tomu, že se cítíme i fungujeme dobře (v činnostech i vztazích), že se cítíme tělesně, psychicky a sociálně v pohodě.“ Kopřiva přibližuje teorii přirozených lidských potřeb a důsledky neuspokojení jejich jednotlivých stupňů. Při dlouhodobém nedostatečném uspokojení potřeb v dětství může dojít k vážnému narušení vývoje člověka. (Kopřiva et al., 2006, s. 190)

Maslow uspořádal lidské potřeby hierarchicky. Až po uspokojení nižší potřeby dochází k uspokojení potřeby vyšší. Ale děti umístované do pěstounské péče trpí většinou dlouhodobým neuspokojením více potřeb najednou. Často jsou to děti zanedbávané, týrané, které strádaly nedostatkem jídla, pohybu, tepla. Tedy neuspokojováním těch nejnižších *fyziologických potřeb*. Nebo trpěly nedostatkem uspokojení *potřeby bezpečí* tím, že rodina žila v nevhodných bytových podmínkách, rodiče neposkytovali dítěti ochranu, nemělo stálé rodinné prostředí, chyběl řád věcí a lidí. Velmi často dětem chyběla *láska a pocit sounáležitosti*, dostatek citových podnětů, pocit někam a někomu patřit. Pravděpodobně se jim nedostávalo od rodičů uspokojení *potřeby uznání*, nebyly podněcovány k *sebeúctě*, chyběl prostor pro *seberealizaci*.

Děti, které přichází do náhradní rodiny, musí být jiné, než děti vyrůstající ve fungující rodině, s dostatkem citu, lásky, podnětů. Jak se projeví nedostatky? Důsledkem neuspokojení fyziologických potřeb může být poškození tělesného vývoje dítěte.

Neuspokojení dalších potřeb má za následek psychickou deprivaci, agresivitu, citovou vyprahlost, poruchy chování, řeči, učení a mnoho jiných poškození osobnosti dítěte.

Matějček a Langmeier uvádí: „Stejně jako biologické potřeby musí být i psychické potřeby aspoň v dostačující míře uspokojovány, aby se člověk vyvíjel ‚normálně‘ a zdravě.“ Pokud uspokojovány nejsou, vzniká psychická deprivace, která nepříznivě ovlivňuje vývoj osobnosti dítěte. Definují **pět základních psychických potřeb dětí**:

- 1) potřebu stimulace
- 2) potřebu smysluplného světa
- 3) potřebu životní jistoty
- 4) potřebu identity neboli vědomí vlastního „já“
- 5) potřebu otevřené budoucnosti, naděje či životní perspektivy.

I když uspokojování těchto potřeb je důležité i v dospělosti, neuspokojení v období dětství má daleko horší důsledky. (Matějček, Langmeier, 1986, s. 35-36)

Jak úzké je sepětí náhradní rodinné péče (především PP) a **psychické deprivace**, způsobené zanedbáváním nebo týráním dítěte v rodině, podrobně popsala profesorka Koluchová na 6. konferenci o náhradní rodinné péči v Olomouci v roce 1999. Mluvila o mnoha zdrojích informací, prokazujících nápravu psychické deprivace dětí po umístění do pěstounské péče. Rozsáhlými a dlouhodobými výzkumy byl zjištěn překvapivě rychlý vývoj a odeznívání deprivacních projevů. I přesto, že někteří odborníci a pěstouni tyto poznatky zlehčují, výsledky výzkumů uváděné ve vysoce odborných publikacích profesora Matějčka, Langmeiera a dalších, jejich pochybnosti vyvracejí.

Co Koluchová nepopírá, je skutečnost, že „...míru nápravy deprivacního poškození,...“ určuje „...kvalita pěstounské rodiny a především osobnost pěstounky, která plní funkci mateřské osoby.“ (Koluchová, 1999, s. 15-17)

Je tedy nepochybné, že těžké následky neuspokojování základních lidských potřeb dítěte lze napravit jeho umístěním do kvalitní pěstounské péče.

2.3 Potřeby pěstounů

Nejen děti v pěstounské péči, ale také náhradní rodiče mají své potřeby. Aby byli dobrými pěstouny, nemohou strádat. Nesmí být zatíženi frustrací z nedostatečného uspokojení svých potřeb v dětství. Mají to být lidé vyrovnaní, schopní, s rozvinutými rodičovskými dovednostmi. Materiálně zabezpečeni dostatečným příjmem a vhodným bydlením. Důležitá je stabilita jejich rodinného zázemí a kvalita vztahů s blízkými lidmi.

Je nezbytné, aby rodina, která chce přijmout dítě do pěstounské péče, byla funkční a odolná, protože po přijetí dítěte bude vystavena velké zátěži. Velmi výstižně jsou definovány **čtyři hlavní úrovně potřeb rodiny** v knize „Hodnocení ohroženého dítěte“. Autoři Matoušek a Pazlarová citují A. C. Kulpatrickovou a T. P. Hollanda a charakterizují úrovně potřeb rodiny následovně:

- Přežití a zdravý vývoj
- Struktura a organizace rodiny
- Vnitřní vztahy v rodině – role a hranice
- Kvalita života členů rodiny a rodiny jako celku.

Úrovně odpovídají hierarchickému rozdělení potřeb podle Maslowa. Funkční rodina musí nejdříve uspokojit základní potřeby přežití tj. stravu, bydlení, ochranu osob i jejich zdraví. Ale musí také vytvářet podmínky pro zdravý vývoj jeho členů.

Struktura a organizace rodiny je druhou úrovní potřeb. Pro správnou výchovu dětí v rodině je nutná autorita a vedení ze strany rodičů. Rodina musí mít svou organizaci a nepodléhat chaosu.

Neméně důležité jsou role a hranice. Ve funkční rodině znají členové své role a dodržují a respektují hranice mezi nimi. V opačném případě by docházelo ke konfliktům. Vztahy uvnitř rodiny musí být pevné, důležitá je komunikace a chování vůči sobě navzájem.

Čtvrtá úroveň potřeb rodiny souvisí s tím, jak jsou její členové spokojeni a zda jim rodina umožňuje osobnostní rozvoj. Jinými slovy jaká je kvalita života členů rodiny. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 121-122)

Pokud jsou uspokojeny výše uvedené stupně potřeb, můžeme označit rodinu za funkční. **Jen fungující rodinný systém je schopen přijetí** dalšího člena rodiny, obzvláště

když se jedná o dítě s následky psychické deprivace, zdravotním postižením nebo výchovnými problémy.

Sobotková charakterizuje funkční a odolnou rodinu jako systém založený na principu soudržnosti, adaptability a komunikace.

„**Soudržnost** (koheze) souvisí..., s rodinnou intimitou, blízkostí, sounáležitostí.“
Adaptabilita je spojena se schopností rodiny přizpůsobit se měnícímu se okolnímu světu. Zdravá **komunikace** vytváří rodinnou atmosféru, pomáhá „při řešení problémů a plánování změn.“ (Sobotková, 2007, s. 72)

Podobně definuje Kovařík náhradní rodinu. Považuje ji za „místo trvalých a hlubokých citových vztahů“. Náhradní rodina ale musí být schopna takové vztahy vytvářet a musí mít pro to podmínky. Na druhé straně Kovařík zdůrazňuje, že vnitřní a akceptované přijetí dítěte vytváří v rodině podmínky pro vzájemnou sounáležitost, „...že lidé k sobě navzájem (a jeden druhému) ‚patří‘, že zde **navzájem uspokojují své základní životní potřeby, že jejich vztahy a svazky mají perspektivu trvalosti v čase, v místě a osobách (domov to jsou mí lidé).**“ (Kovařík et al., 2004, s. 14)

2.4 Dílčí závěr

V kapitole věnované dětem v pěstounské péči jsem se zabývala otázkami, jaké děti je možné umístit do PP a jaké děti jsou k tomu vhodné. Považovala jsem za nutné charakterizovat základní potřeby dětí a pěstounů. U dětí upozorňuji na důsledky dlouhodobého neuspokojování fyziologických a psychických potřeb, což se odráží v náročnosti na jejich výchovu a zátěži na pěstounskou rodinu.

Když náhradní rodiče přijmou dítě do pěstounské péče, spojí se proces uspokojování potřeb dětí a dospělých. Pěstouni se snaží dát dítěti vše, co doposud postrádalo a najít způsob jak odstranit nebo zmírnit důsledky jeho poškozeného vývoje. Přijaté děti zase naopak dokážou obohatit život všech dospělých v rodině a dát jejich životu smysl.

Čím může přijaté dítě náhradní rodinu obohatit? Už tím, že díky němu se dva lidé mohou stát náhradními rodiči. Dítě jim přináší nové zážitky, zkušenosti, otevírá novou společnou budoucnost. Pěstouni přemýšlí, co s dítětem zažijí, na co se můžou těšit, čeho se obávat. „**Rodina je společenstvím času, prostoru a prožitků.**“ (Kovařík et al., 2004, s. 15)

Kapitolu věnovanou dětem v pěstounské péči bych ukončila definicí pojmu nejlepší zájem dítěte, kterou vystihl Kovařík: **„Nejlepší zájem dítěte tedy znamená takovou konstelaci okolností, takové uspořádání životní situace dítěte, v němž mohou být trvale, smysluplně a individuálně přiměřeně uspokojovány základní životní potřeby dítěte.“** Tím, že tyto potřeby identifikujeme, najdeme i nejlepší zájem dítěte a navíc porozumíme „životnímu světu dítěte.“ (Kovařík, et al., 2004, s. 92)

3 PĚSTOUNSKÁ RODINA

V následující kapitole bych se ráda věnovala třem časovým úsekům v životě pěstounských rodin. A tím je doba před přijetím dítěte, proces zprostředkování a přijetí dítěte do náhradní rodiny.

3.1 Před přijetím dítěte

Do prvního časového úseku tj. **před přijetím dítěte** patří podle mne vše, co předchází tomu, než se lidé rozhodnou přijít na úřad a požádat o zprostředkování pěstounské péče. Jsou to jejich motivy a představy.

Představy pěstounů

Člověk, zajímající se o svěření dítěte do pěstounské péče, má své představy, jak by měla být uspokojena jeho touha po přijetí dítěte. Má představy **jak** bude probíhat zprostředkování, **jaké dítě chce** přijat i **co bude** následovat po přijetí.

Tyto představy prochází určitým vývojem v průběhu procesu zprostředkování NRP. Na počátku jsou ovlivněné neznalostí, nedostatkem informací. Nebo naopak přemírou informací z diskusních fór na internetu a zkrácených zpráv z médií. Mezi lidmi se také objevují předsudky o pěstounské péči, o procesu zprostředkování, o sociálních pracovnících.

Důležitá je informovanost. Matějček radí budoucím pěstounům, aby informace získávali od „zkušených pěstounů, od psychologa, sociální pracovnice, lékaře a dalších.“ (Matějček et al., 2002, s. 111)

Jak jsem již uváděla, nejhorší je podlehnout emocím v období Vánoc, po zhlédnutí dokumentu o dětech z dětského domova apod. Souhlasím s profesorem Matějčkem, kvalitní informace by měly být začátkem na cestě k přijetí dítěte. Proto také nabádám zájemce o PP, kteří nás navštíví, aby věnovali dostatek času četbě literatury a odborných časopisů. Případně prostudovali webové stránky organizací, které pracují v oblasti náhradní rodinné péče delší dobu.

Neodpustím si jednu dobrou myšlenku našeho významného psychologa PhDr. Jeronýma Klimeše. Zmínil ji na semináři a od té doby ji používám. Zněla asi takto: Když se člověk rozhodne koupit nový televizor nebo auto, dokáže prostudovat kvanta odborných příruček a strávit hodiny na internetu, jen aby zjistil vše o předmětu, se kterým bude trávit svůj čas. Je snad dítě něco méně než nová elektronika nebo automobil?

Mám zkušenost, že dostatek kvalitních informací odbourává u žadatelů strach z nového, uklidňuje je, pomáhá pochopit podstatu pěstounské péče a ubezpečit je, zda se rozhodli správně. Zda opravdu oba chtějí být pěstouny.

„Upřímnost a otevřenost je předpokladem správného rozhodnutí.“, uvádí Koluchová. Zdůrazňuje nutnost být upřímný nejen k sobě, ale „...především mezi manžely navzájem.“ (Matějček et al., 2002, s. 112)

U tohoto bodu bych se zastavila. I já se domnívám, že je velmi důležité se upřímně a správně rozhodnout. Když jsem asi před 20 lety začínala na oddělení péče o děti, byla pěstounská péče opomíjená. Zájemců přijmout dítě do PP bylo velmi málo. Pokud přišli, byli to většinou lidé, kteří již jedno dítě osvojili a měli zájem o svěřeni druhého. Pěstounská péče byla nezřídka sociálními pracovníci doporučována jako „malé osvojení“. Děti vhodných do pěstounské péče je daleko více než do adopce. Šance, že budou zájemci o pěstounskou péči vyslyšeni v kratší době než osvojitelé, byla velká. Navíc styk dítěte s biologickými rodiči v podstatě neexistoval. Nebyl podporován.

Za svou praxi jsem se přesvědčila o tom, že to není správný postup. Manželům-osvojitelům, kteří přicházejí s žádostí o pěstounskou péči, doporučuji, aby tak nedělali. A raději zvolili tu formu náhradní rodinné péče, kterou opravdu vnitřně chtějí. Stejně tak u manželů, kteří přichází poprvé, se ptám, zda jsou o rozhodnutí podat žádost o PP oba přesvědčeni. Stává se, že muž váhá, není rozhodnutý. V takových případech se snažím radit a poskytovat co nejvíce informací s doporučením, aby vyčkali, až budou na přijetí dítěte oba připraveni.

Je to lepší řešení než pozdější „trpké výčitky pěstounů“, že jsme je dostatečně nepřipravili na to, co je čeká, nebo „svalování viny na druhého manžela, že on to vymyslel,...“, potvrzuje Koluchová. (Matějček et al., 2002, 112)

Budoucí náhradní rodiče uvádějí, jak dlouho váhali, než se rozhodli přijít poprvé na úřad a oslovit sociální pracovníci. Často váhají dva i více let. Když už se ale rozhodnou, jsou netrpěliví a mají představu, že proces zprostředkování a odborné přípravy by měl být uskutečněn za několik týdnů. Jsou zklamaní z informace, že je čeká několik měsíců, zpravidla období jednoho roku, za které by měli být kvalitně připraveni k přijetí dítěte.

Důležité jsou i představy o dítěti, které touží budoucí pěstouni přijmout. Přichází s představami o jeho věku, zdravotním stavu, etniku, o jeho rodině, o výchovných možnostech.

Domnívám se, že nároky osob, které chtějí stát se pěstouny, nejsou v regionu, kde pracuji, vysoké. Žadatelé si často představují, že jsou schopni přijmout sourozeneckou skupinu, dítě s nižším stupněm vzdělatelnosti, s horším zdravotním stavem. Ne však dítě těžce zdravotně postižené nebo romského etnika. V poslední době se již častěji setkávám s žadateli, kteří se nebrání kontaktu s biologickou rodinou. Otevřeně mluvíme o možnostech a pomoci prostřednictvím asistovaného styku. Opět se osvědčuje pravidlo: čím více je informací, tím méně je obav. Hůře se ale žadatelé stále srovnávají s představou, že by se dítě mohlo vrátit ke svým vlastním rodičům. Dočasnost je podstata pěstounské péče a bude patrně ještě chvíli trvat, než se pěstouni s tímto faktem srovnají. Myslím tím, po dlouhém období, kdy pěstounská péče neoficiálně fungovala, jako „trvalá“ forma náhradní rodinné péče.

Motivy

Představy o pěstounské péči jsou v úzké souvislosti s motivy. Proč se lidé zajímají o pěstounskou péči, co je přiměje stát se náhradními rodiči? Podrobně motivy pro náhradní rodičovství popisuje Škoviera. Rozděluje je na kategorie zveřejněných, neveřejných a skrytých motivů. (Škoviera, 2007, s. 53-54)

Ráda bych zmínila motivy podle Škoviery, se kterými se nejčastěji setkávám u žadatelů o pěstounskou péči. V závorce uvádím věty, jakými je pěstouni vyjadřují.

V kategorii **motivů zveřejněných** je nejčastěji uváděn motiv: *altruistický* (Chceme pomoci nějakému dítěti.); *smysl života, životní náplň* (Děti už nám odrostly, doma je prázdn.); *profesionální* (Vychovali jsme dva syny, starali jsme se o neteře. Máme dost zkušeností.); *emocionální* (Máme moc rádi děti.).

V kategorii **motivů neveřejných** je to motiv: *ekonomické přilepšení*. (Motiv ekonomický moc neskrývali pěstouni, kteří žádali o přijetí třetího dítěte do PP do roku 2012, což bylo finančně výhodnější.); *společenský status* (Z chování některých pěstounů je znát hrdost na to, co dělají. Domnívám se, že stoupá morální ocenění pěstounské péče ve společnosti.)

U **skrytých motivů**, které uvádí Škoviera, bych chtěla zdůraznit motiv *očekávaného ocenění a vděku*. Myslím, že zejména nedostatečně informovaní zájemci o NRP přichází pro žádost s tímto vnitřním motivem. Očekávají vděčnost dítěte, které zachrání ze spárů dětského domova. To je představa pěstounů, která by měla být co nejdříve uvedena na pravou míru. (Škoviera, 2007, s. 54)

3.2 Proces zprostředkování

Do **procesu zprostředkování** podle mne patří první kontakt se sociální pracovnící náhradní rodinné péče, podání žádosti o zprostředkování a odborné posouzení žadatelů o pěstounskou péči.

Zaměřím se na zprostředkování NRP z pohledu žadatelů, protože má práce je zaměřena více na pěstouny a jejich prožívání. Informacemi o vedení spisové dokumentace dětí vhodných do pěstounské péče a postupem při zprostředkování PP dětem se zabývat nebudu. Je podrobně uveden v novele ZSPOD.

První setkání se sociální pracovnící jsem zmiňovala již v kapitole o představách pěstounů. Po tom co si žadatelé ujasnili, že se chtějí starat o opuštěné dítě, musí přijít na obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě svého trvalého bydliště a oslovit sociální pracovníci, zabývající se náhradní rodinnou péčí. „Ta by žadatele měla do budoucna spoluprovázet celým procesem zprostředkování.“, uvádí Gabriel a Novák. (2008, s. 74-75) Dodávají, že na rozdíl od osvojení, nekončí spolupráce se sociální pracovnící u pěstounské péče rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do jejich péče. Sociální pracovníce by měla být

pěstounům nablízku po celou dobu výkonu pěstounské péče, tedy do zletilosti dítěte. (Gabriel, Novák, 2008, s. 75)

Podle mých zkušeností záleží nejvíce u prvního kontaktu s úřady na odbornosti sociální pracovníce, jejich zkušenostech, lidském přístupu, prostředí, kde první rozhovor probíhá a na atmosféře, která tam vznikne. Pokud je vše, jak má být, odchází žadatelé klidní a spokojení. Dokonce i při doporučení odložit své rozhodnutí k podání žádosti.

Neméně důležitý je i fakt, aby sama sociální pracovníce byla v dobré psychické kondici, na rozhovor se připravila a vytyčila si dostatek času. Ne však déle než hodinu. Z praxe vím, že zájemci o PP, hlavně muži, jsou po půl hodině rozhovoru unaveni a přehlcní informacemi. Osvědčilo se mi vyzvat partnery k tomu, aby si předem přichystali dotazy, které je zajímají nejvíce a na konci rozhovoru jim předat brožurku o NRP, která obsahuje přehled odborné literatury a vhodných webových stránek.

Podání žádosti o zprostředkování pěstounské péče je na jedné straně považováno žadateli za formální a trochu nepříjemný proces, ale na straně druhé tímto okamžikem pro ně začíná určitá konkrétní hmatatelná činnost. Začíná cesta k přijetí dítěte. I zde je důležité, aby příslušná sociální pracovníce žadatelům pomáhala, vysvětlovala a radila jim.

Proces zprostředkování se od účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochrany dětí tj. od 1. 1. 2013 změnil. Zjednodušily se formuláře pro žadatele, některé doklady není potřeba dokládat. Žádost o zprostředkování pěstounské péče se podává na obecní úřad obce s rozšířenou působností, příslušný podle trvalého bydliště žadatelů, který ihned založí **spis žadatelů**, jehož obsahem je:

- žádost s osobními údaji žadatelů
- doklad o státním občanství, př. povolení k trvalému nebo nepřetržitému přechodnému pobytu na území ČR
- opis z Rejstříku trestů
- zprávy o zdravotním stavu žadatelů
- údaje o ekonomických a sociálních poměrech
- vyjádření žadatelů zda souhlasí, aby OSPOD zjišťoval potřebné údaje pro zprostředkování a zda může ověřovat změny

- souhlas s účastí na přípravě žadatelů
- stanovisko OSPOD k žádosti – zda doporučuje/nedoporučuje zařazení žadatelů
- pokud jsou žadatelé již pěstouny, je nutné doložit vyjádření subjektu, který s nimi uzavíral dohodu o výkonu PP.

(Novela ZSPOD)

Žadatelé o zprostředkování pěstounské péče svou žádostí v podstatě usilují o to, aby byli zařazení do evidence žadatelů na krajském úřadě. Po shromáždění všech potřebných dokladů provede sociální pracovnice návštěvu v jejich bydlišti.

Ačkoliv všem zájemcům o NRP vysvětluji, že se jedná o návštěvu a ne kontrolu a že je nutné, abych měla rámcovou představu o jejich rodinném prostředí, často jsou mi kladeny otázky typu – Máme začít gruntovat? Musíme mít přichystán dětský pokoj pro dítě? Nemáme ještě upravenou zahradu, vadí to? Na podobné otázky trpělivě odpovídám, že bytové podmínky jsou důležité, ale nejdůležitější je rodinná pohoda a jejich schopnosti. Pokud plánují opravy domu nebo bytu, doporučuji spěchat jen z toho důvodu, že příprava žadatelů zabere určitý čas a doba odborného posouzení uplyne velmi rychle.

Sociální pracovnice NRP vyhotoví zprávu ze sociálního šetření s vyjádřením, zda doporučuje nebo nedoporučuje zařazení žadatelů do evidence krajského úřadu. Neprodleně odešle žádost s výše uvedenými doklady v kopii na krajský úřad, který ji doplní o:

- doklady o odborném posouzení žadatelů a dětí, které s nimi žijí
- vyjádřením krajského úřadu
- případně dalšími potřebnými doklady.

Odborné posouzení žadatelů se provádí z *hlediska psychologického* – posouzení osobnosti žadatelů, psychického stavu; z *hlediska zdravotního* – posouzení zdravotního stavu duševního, tělesného a smyslového; z *hlediska schopnosti žadatelů vychovávat* dítě; dále se posuzuje *motivace* k podání žádosti a *stabilita* manželství a rodinné prostředí. Případně další rozhodné skutečnosti (Novela ZSPOD)

Příprava fyzických osob vhodných stát se pěstouny je součástí odborného posouzení žadatelů. Také zde došlo ke změnám, a to k rozšíření počtu hodin přípravy na

nejméně 48 hodin u žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči a na 72 hodin u žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Od roku 2013 musí přípravou projít i děti, žijící ve společné domácnosti s žadateli. Je brán ohled na jejich věk a rozumovou vyspělost. (Novela ZSPOD)

Domnívám se, že novinky v přípravě žadatelů jsou ku prospěchu budoucích pěstounů a dětí. Přípravu pro naše pěstouny provádí občanské sdružení Trialog Brno. Považuji toto sdružení za kvalitní a to i z ohlasů, které mám od pěstounů. Příprava probíhá v několika blocích - ve třech jednotlivých dnech a dvou víkendech. Je již pravidlem, že na poslední blok jsou zvány sociální pracovníce žadatelů. Pravidelně a ráda se přípravy zúčastňuji. Je to neformální setkání s několika manželskými páry, které probíhá v příjemném prostředí nestátní organizace.

Jak říká psycholog a ředitel Trialogu PhDr. Kotek, kdy se žadatelům poštěstí vidět svou sociální pracovníci v riflích a moci s ní jen tak poklábosit? Naše rozhovory probíhají velmi bezprostředně, žadatelé jsou otevřenější a odvážněji se ptají na otázky, které jim ještě nejsou dost jasné. Nebo jen sdělují své dojmy z přípravy.

Na počátku bývá často obava a nechuť se odborně vzdělávat. Na konci přípravy slyším spoustu dojmů a již docela reálných představ o tom, jak chtějí noví budoucí pěstouni přijetí dítěte zvládnout. Upřesní si, o jaké dítě jsou schopni pečovat, jaké handicap by ještě zvládly a na co si už netroufají. V tomto neformálním prostředí často vznikají přátelské vztahy mezi pěstouny z různých regionů.

Po ukončení přípravy a na základě celkového odborného posouzení přistoupí krajský úřad k **vydání rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence** žadatelů vhodných stát se pěstouny. Ze závažných důvodů je možné nyní podle novely ZSPOD žádost zamítnout i před odborným posouzením, nebo řízení přerušit. K přerušení zprostředkování je možné přistoupit také na žádost žadatelů nebo v případě, že jsou již vybráni jako vhodní pro konkrétní dítě.

3.3 Přijetí dítěte

Přijetí dítěte předchází **výběr vhodných žadatelů pro konkrétní dítě**, který provádí krajský úřad na základě závěrů odborného posouzení dítěte i žadatelů. Krajský úřad musí ověřit i aktuální situaci dítěte a jeho rodiny a výsledky individuálního plánu ochrany dítěte. (Informace k vybraným ustanovením zákona SPOD, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., ze dne 21. 12. 2012)

Potom, co žadatelé obdrží **oznámení o vhodnosti**, tedy oznámení, že byli vybráni jako vhodní budoucí pěstouni pro konkrétní dítě, jsou jim krajským úřadem poskytnuty informace o dítěti, jeho zdravotním stavu a rodině. Budoucí pěstouni mají možnost se s dítětem seznámit v dětském centru, dětském domově nebo jiném zařízení, kde je dítě umístěno. Pokud „přeskočí jiskra“ a žadatelé se rozhodnou pro přijetí dítěte, je jim svěřeno do **tzv. předpěstounské péče**, o které byla zmínka v kapitole první. Protože správní řízení o předpěstounské péči trvá určitou dobu, lze dítě svěřit před tímto rozhodnutím do hostitelské péče. Tedy sociální pracovnice z místa trvalého bydliště dítěte může dát souhlas s propuštěním dítěte na hostitelskou návštěvu k pěstounům.

„Obecně platí, že čím je dítě starší, tím častější návštěvy a delší dobu seznamování před odchodem z ústavu do rodiny zpravidla potřebuje.“ (Gabriel, Novák, 2008, s. 95).

Zezulová upozorňuje, že u starších dětí záleží na tom, jaké mají „...dosavadní zkušenosti se světem dospělých.“ Některé děti navazují kontakt téměř s kýmkoli, jiné děti mohou být nedůvěřivé, bázlivé. Je nutné k nim přistupovat citlivě, nebo si nechat poradit. (Zezulová, 2012, s. 37)

Nastane den, kdy si budoucí pěstouni přivezou děvčátko, nebo chlapce domů. Pod pojem **přijetí dítěte**, je možné zahrnout všechny přípravy k zajištění základních potřeb dítěte. Zajištění oblečení, obutí, přípravu jídla, na které bylo doposud zvyklé, určení a zajištění místa, kde bude dítě spát a další. Dochází ke změnám vztahů v pěstounské rodině. Nastává doba adaptace na novou situaci. Zezulová uvádí tři fáze, kterými prochází náhradní rodiče a tři fáze, kterými prochází děti.

Náhradní rodiče

- 1. fáze – nadšení:** nastává bezprostředně po oznámení, trvá různě dlouho, představy o dítěti jsou zidealizované
- 2. fáze – rozčarování:** bývá úměrné velikosti nadšení, je reakcí na chování přijatého dítěte, rodiče začínají poznávat sami sebe v nových situacích
- 3. fáze – smíření:** náhradní rodiče se smíří s tím, že ani oni, ani jejich dítě nejsou dokonalí, ustoupí nereálná očekávání a iluze, vytvoří se *vztah bezpodmínečného přijetí*. (Zezulová, 2012, s. 41-42)

Profesor Matějček mluví o **rodičovství psychologickém** v případě, kdy cizí lidé přijímají cizí dítě za své. Když ho vnitřně přijmou takové jaké je. (Matějček, 2002, s. 98)

Tito lidé „...jsou vedeni morální ctností vloženou lidstvu už v pravěku do jeho vývojového programu.“ Příroda se přičinila o to, že když jedno rodičovství selže, nahradí ho novým, nazývá ho **rodičovstvím pravým** – možná, že pravějším, než je biologické rodičovství, neboť toto rodičovství je přirozené, vyspělé a ještě pomáhající a zachraňující. (Matějček, 2002, s. 103)

Děti v náhradní rodině

- 1. fáze – poznávání:** dítě je podle svého věku a úrovně vývoje nejisté, důležité je nevystavovat ho chaosu přemírou kontaktů a návštěv, nejlépe 6 týdnů tzv. „šestinedělí“
- 2. fáze – uvolnění:** dítě pochopí, že toto je jeho domov a začne testovat jeho stabilitu, zjišťuje kde je jeho teritorium, místo v rodině, jak pevné jsou hranice vytvářené náhradními rodiči, některé děti „kopou kolem sebe“ jiné se „na novou maminku pověsí“, fáze je velmi náročná, vysilující pro náhradní rodiče
- 3. fáze – přijetí:** dítě už ví, co může a má čekat a pokud je přijímáno takové jaké je, bere i náhradní rodinu takovou, jaká je, vytvoří se citové vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. (Zezulová, 2012, s. 40-41)

K tomu, aby pěstouni dokázali přijmout dítě takové jaké je, musí porozumět jeho **osobní identitě**. Zdravou identitu definuje Sobotková slovy „**vím, kdo jsem a kam patřím**.“ Vědomí sebe sama dává dítěti akceptovatelný, smysluplný a bezpečný pocit. (Sobotková, in Sborník přednášek z 6. konference o NRP, 1999, s. 32)

Proto je tak důležité, aby děti věděly, odkud přišly, kdo byli jejich rodiče i širší rodina. Potřebují, aby jim byly předávány informace pravdivě a přitom citlivě. Jak moc je tento úkol těžký pro pěstouny, sděluje Janáková v knize o svém pěstounství, Dary se přece nevracejí: „Jak můžu mluvit pozitivně o někom, kdo moje dítě týral, traumatizoval, poškodil, opustil?“ Vzápětí si odpovídá: „**Čím hůř budete o rodičích mluvit, tím víc si je vaše dítě bude idealizovat a bude vám to mít za zlé.**“ (Janáková, 2007, s. 124)

Ráda bych se ještě zmínila o **vlastních dětech** pěstounů. Většina pěstounských rodin přijímá dítě v době, kdy mají své děti starší, nebo již dospělé. Mají určité výchovné, rodičovské zkušenosti. Nejpřirozenější je přijetí dítěte, které je mladší, než jejich děti. I tak může v adaptační fázi docházet k tomu, že se vlastní dítě cítí ohrožené ve své pozici a vzniká rivalita. „Je velmi důležité usměrňovat pozici dítěte v sourozenecké smečce.“ Pokud neumožníme dítěti obsadit pro něj pozitivní a chtěnou roli mezi sourozenci, může situace vyústit až v poruchy chování dětí. Děti se pak často řídí heslem: „když nemůžu být nejlepší, ať jsem alespoň nejhorší“. (Zezulová, 2012, s. 60)

3.4 Dílčí závěr

Poslední kapitola teoretické části obsáhla vše, co se týká vzniku pěstounské rodiny. Jak dochází k tomu, že se z funkční spokojené, zabezpečené rodiny stane rodina pěstounská. Považovala jsem za důležité popsat časová období, kterými pěstouni prochází.

Do prvního časového úseku jsem zařadila rozhodování pěstounů a jejich představy a motivy. Další část obsáhla celý proces zprostředkování pěstounské péče od prvního kontaktu, přes přípravu žadatelů a odborné posouzení, až po vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči na krajském úřadu.

Poslední časový úsek je podle mne nejvýznamnější. Začíná ode dne, kdy jsou žadatelé vybráni jako vhodní pěstouni pro konkrétní dítě. Až teprve kontaktem s dítětem a převzetím do péče dochází ke vzniku pěstounské rodiny. Zde začínají změny, které ovlivní stávající vztahy v rodině a dají vzniknout novým situacím a vztahům. Tyto změny bych ráda popsala v následující praktické části diplomové práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZMĚNY SOCIÁLNÍCH ASPEKTŮ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Základem praktické části diplomové práce je popis změn, které nastávají v rodině přijímající dítě do pěstounské péče. Předpokládám, že po přijetí dítěte musí k nějakým změnám docházet. V teoretické části jsem psala o psychické deprivaci z neuspokojených potřeb dítěte. Deprimované dítě vyžaduje hledání správných výchovných postupů, výchova a péče bývá podstatně náročnější, než u dítěte z fungujícího rodinného prostředí.

V praktické části chci zjistit, jak ovlivní příchod cizího dítěte *vztahy v rodině*. Jak bude ovlivňovat ekonomické aspekty, do kterých zahrnuji *finanční zajištění a zaměstnání* pěstounů. A v neposlední řadě chci popsat i změny v *zájmech pěstounů*.

Zvolila jsem kvalitativní výzkum a metodu rozhovoru – interview, kterou blíže objasním v podkapitole o metodách výzkumu. Kvalitativní výzkum jsem považovala pro cíl mé práce vhodnější než kvantitativní. V osobním kontaktu s respondenty a v jejich přirozeném prostředí lze o změnách pěstounské rodiny zjistit daleko více, než např. dotazníkovým šetřením.

Hlavní znaky kvalitativního výzkumu charakterizuje Průcha takto: „...zdrojem dat jsou přirozená prostředí; důraz je kladen na výklad zkoumaných jevů očima samotných aktérů...“ a výsledkem je „detailní popis často jednotlivých případů.“ (Průcha et al., 1995, s. 107)

„Kvalitativní výzkum přistupuje ke zkoumaným jevům se snahou popsat je v jejich jedinečnosti, se zachycením jejich specifických rysů, jež se vymykají kvantitativní analýze, s objasňováním kontextu souvislostí.“ (Průcha, 2006, s. 188)

4.1 Cíle výzkumu

Když jsem přemýšlela o cílech výzkumu diplomové práce, bylo mým zájmem umožnit ostatním nahlédnout do pěstounských rodin, do jejich běžného života a zároveň náročnosti jejich práce. Praktický výzkum v rodinách mne zajímá proto, že může přispět nejen pěstounům a zájemcům o náhradní rodinnou péči, ale také mé další práci s nimi. Pro pěstouny může být jakýmsi nadhledem na jejich službu dětem, pro zájemce reálnějším

pohledem na náročnost pěstounství a pro mou práci bližším poznáním rodin. Větším pochopením jejich rodinných vztahů a fungování. Na základě těchto úvah jsem formulovala cíle praktické části následujícím způsobem.

Hlavní cíl: Podchytit změny v životě pěstounských rodin po přijetí dítěte do náhradní rodinné péče.

Dílčí cíle: 1. Zhodnotit změny sociálních aspektů vztahových.

2. Zhodnotit změny sociálních aspektů ekonomických.

3. Zhodnotit změny sociálních aspektů zájmových.

4.2 Organizace výzkumu

O tématu diplomové práce a výzkumu jsem informovala svého nadřízeného, který dal souhlas s výzkumem. Výsledky práce budou dány k dispozici našemu oddělení sociálně-právní ochrany dětí, aby bylo možné je prakticky využít pro další práci s pěstouny.

Před provedením praktického výzkumu jsem prostudovala obsah spisové dokumentace pěstounských rodin a vybrala 5 rodin, které by mohly být vhodné a s výzkumem souhlasit. Náhodný výběr, s ohledem na nutnost souhlasu pěstounů, podle mne nemohl být prováděn.

Osobně jsem pěstouny požádala o spolupráci s odůvodněním, co zkoumám a čím může být práce prospěšná. Vzhledem k tomu, že se se všemi znám 8 i více let a naše spolupráce je dobrá, nikdo neodmítl.

U každé rodiny jsem spisovou dokumentaci prostudovala a poznačila si základní údaje. Snažila jsem se získat potřebné informace o pěstounech, jejich vlastních dětech a dětech v pěstounské péči, abych tím nezatěžovala další fázi výzkumu. Ze spisu jsem zjistila u pěstounů - věk, délku vztahu, bydlení, zaměstnání původní i současné. U dětí jsem se zaměřila - na počet dětí vlastních a přijatých, jejich věk, délku trvání pěstounské péče v letech od přijetí prvního dítěte do PP.

Domnívám se, že příprava údajů byla prospěšná a přispěla mně samotné k lepší orientaci v práci. Znalost některých dat také dobře působila na pěstouny. Když jsem při rozhovoru bez nahlížení do záznamu uváděla např. délku jejich manželství 19let, 8 let se starají o dítě apod., přesvědčila jsem se, jak je příprava důležitá.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkum byl proveden v pěti pěstounských rodinách v okrese Břeclav. Jednalo se o čtyři manželské páry a jeden pár, který žije 19 let v družském poměru. Pro přehlednost uvádím tabulky se základními informacemi o pěstounech a jejich dětech.

Pěstouni	Věk	Délka vztahu	Bydlení	Zaměstnání	
				původní	současné
Pěstoun 1	61	37	vlastní RD 5+1	elektromontér	pěstoun
Pěstounka 1	59			pracovnice ostražky	důchodkyně
Pěstoun 2	42	20	vlastní RD 5+1	projektant	projektant
Pěstounka 2	38			zdravotní sestra	zdravotní sestra
Pěstoun 3	53	19	vlastní RD 5+1	řidič	řidič
Pěstounka 3	50			speditérka	pěstounka
Pěstoun 4	43	19	vlastní RD 5+1	pracovník církve	pracovník církve
Pěstounka 4	44			mateřská dovolená	pěstounka
Pěstoun 5	45	17	vlastní byt 3+1	středoškolský učitel	středoškolský učitel
Pěstounka 5	45			OSVČ	OSVČ

Tab. 1. Základní informace o pěstounech

Pěstounská rodina	Počet dětí		Věk dětí		Délka PP
	vlastní	v PP	vlastní	v PP	
P 1	2	3	37 †17	15 14 5	7
P 2	1	2	20	13 10	9
P 3	2	1	29 28	9	7
P 4	1	3	11	13 10 9	8
P 5	2	1	16 16	11	10

Tab. 2. Základní informace o dětech

Pro lepší orientaci bych ráda uvedla ke každé rodině krátkou charakteristiku.

Pěstounská rodina P1

Jedná se o nejstarší pěstouny z dotázaných, žijící ve stabilním manželství. Před přijetím dětí jim tragicky zemřel syn, vinou opilého řidiče. Starší syn, 37 let, žije stále ve společné domácnosti s rodiči.

První dva chlapce do PP přijali pěstouni před 7 lety, před rokem jim bylo svěřeno čtyřleté děvčátko. Chlapci ve věku 15 a 14 let jsou zdraví, bez větších výchovných problémů, sportovně nadaní. Děvčátko také. Rodina je více uzavřená, výchova odpovídá dvougeneračnímu rozdílu, ale pěstouni udržují pevná výchovná pravidla. Jsou vstřícní kontaktům s biologickou rodinou. Rodiče chlapců nejeví zájem, ale s matkou děvčátka, která je ve výkonu trestu, si pěstouni dopisují.

Pěstounská rodina P2

Tento stabilní manželský pár vychovává 3 děti. Pěstoun má zdravotní handicap – vadu sluchu. Vlastní syn, 20 let, studuje. První děvče přijali pěstouni před 9 lety, druhé, sluchově postižené, před 3 lety. Nyní jsou ve věku 13 a 10 let. Starší má silné poruchy chování, jako následek psychické deprivace způsobené ústavní výchovou v raném dětství. Péče a výchova smyslově postiženého dítěte je podle pěstounů daleko méně náročná, než péče o psychicky deprivované dítě s projevy agresivity.

Pěstouni jsou velmi aktivní, angažují se v nestátních organizacích v oblasti NRP. Oba pracují.

Pěstounská rodina P3

Jedná se v podstatě o pěstounku – samožadatelku, ale protože s druhem žije již 19 let, společně prošli přípravou žadatelů a společně po celou dobu svěřené dítě vychovávají, zahrnula jsem je k ostatním pěstounům. Starají se o chlapce, nyní 9letého, kterého přijali před 7 lety. Pěstounka přistupovala ke svěření dítěte spíše jako k adopci. Byla bezdětná, druh měl děti již dospělé. Přesto se oba velmi dobře zhostili zvládnutí osobních kontaktů s matkou chlapce.

Velmi zatěžující je pro pěstouny častá nemocnost dítěte a jeho hyperaktivita. Tu zvládají sportovními a pracovními aktivitami, kde dokáže být vytrvalý. Je velmi manuálně zručný. Pěstouni se rozhodli poskytnout zázemí ještě jednomu dítěti.

Pěstounská rodina P4

Jedná se o silně věřící rodinu. Pěstoun je zaměstnanec církve. Pěstouni žijí 19 let ve spokojeném manželství, vychovávají 4 děti. Vlastního syna, 11 let, zcela bezproblémového. Před 8 lety přijali sourozence - chlapce, nyní ve věku 13 a 10 let. Před 4 lety přijali do PP ještě děvčátko, 9 let. Největší zátěží pro pěstouny je výchova mladšího z chlapců, s psychiatrickou diagnosou a výraznými poruchami chování, s prvky agresivity. Pěstounka zůstává s dětmi doma. V současné době se OSPOD snaží o týmovou spolupráci všech odborníků, kteří s rodinou pracují, a hledá pro rodinu vhodnou pomoc.

Rodina žije aktivně, angažují se v rámci církve, pracují s dětmi a mládeží, pomáhají sociálně slabším, věnují se romské komunitě.

Pěstounská rodina P5

Tito pěstouni jsou manželé 17 let, vychovávají dva vlastní syny – dvojčata, 16 let. Chlapci jsou bezproblémoví, výrazně sportovně nadaní. Pěstouni před 10 lety přijali roční holčičku. Její vývoj je pomalejší, potřebuje intenzivnější péči ve školní přípravě. Vzhledem k tomu, že jsou oba pěstouni pedagogové, vyvíjí se děvčátko dobře. Potřebuje také stabilní a pevné výchovné mantinely.

Rodina se svým chodem hodně podobá rodině osvojitelské. Biologičtí příbuzní se o holčičku nezajímají, pěstouni, až na uvedené problémy, žijí životem běžně fungující rodiny. Mají spoustu aktivit s dětmi, přátel. Oba pěstouni jsou hodně vytíženi svou prací, on jako středoškolský učitel, ona soukromně vyučuje děti angličtinu.

4.4 Použité metody

Rozhodla jsem se použít jednu z metod kvalitativního výzkumu a tím je **rozhovor** neboli interview. „Výzkumný prostředek používaný při dotazování, spočívající v přímé ústní komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem či informantem. Je zaznamenáván na magnetofon či jinak a pak analyzován z hlediska obsahu rozhovoru, chování respondentů aj.“ (Průcha et al., 1995, s. 190)

Zvolila jsem **polostrukturovaný rozhovor, „nabízí alternativy otázek a odpovědí s následným vysvětlením a objasněním respondentem.“** (Čábalová, 2011, s. 105)

Připravila jsem si základní tazatelské otázky a pro svou potřebu je doplnila podotázkami. Těmi jsem mohla doplňovat, v případě nejasností. V průběhu rozhovorů jsem umožnila pěstounům se volně vyjadřovat, ale vkládala jsem do rozhovoru připravené otázky. U většiny rodin jsem nepostupovala v přesném sledu pořadí otázek. Osvědčilo se mi začít otázkou č. 1 - č. 3, o vztazích, a pak přejít na otázky týkající se ekonomického zajištění, kde nemuseli pěstouni nad odpovědí tolik přemýšlet.

Rozhovory jsem prováděla v průběhu měsíce prosince 2012 a ledna 2013. U čtyř rodin ve večerních hodinách po domluvě tak, aby na mne měli dostatek času. S jedním manželským párem jsme museli rozhovor uskutečnit na úřadě, ale také v pozdějších večerních hodinách a po pracovní době, kdy jsme již nebyli ničím rušeni. Někdy byly přítomny děti, nebo se pohybovaly v naší blízkosti.

Vždy jsem při rozhovoru začala neformálně, po opadnutí prvních rozpaků jsem seznámila pěstouny s tím, kde studuji, proč výzkum provádím, čím může být prospěšný. Byli velmi vstřícní, někteří studují nebo studovali vysokou školu, měli pochopení.

Za základní výzkumnou otázku jsem zvolila otázku: „**Jak sami pěstouni pohlíží na změny v rodině po přijetí dítěte?**“ Vytvořila jsem 11 tazatelských otázek, které jsem zaměřila na 3 okruhy podle dílčích cílů diplomové práce:

- Vztahy - otázka č. 1 - č. 5
- Ekonomické zabezpečení - otázka č. 6 - č. 8
- Zájmy - otázka č. 9 - č. 11

1. Jak hodnotíte váš partnerský vztah před přijetím dítěte-děti do pěstounské péče?
2. Změnilo přijetí dítěte vztahy v rodině? Pokud ano, jak?
3. Změnila se vaše partnerská komunikace po přijetí dítěte do rodiny? Pokud ano, jak?
4. Co jste považovali za důležité před přijetím dítěte? Jakou hodnotu?
5. Co má dnes pro vás největší cenu/hodnotu?
6. Co bylo zdrojem finančních prostředků vaší rodiny před přijetím dítěte?
7. Považujete nyní materiální zabezpečení vaší pěstounské rodiny za dostačující?
8. Ovlivnilo přijetí dítěte vaši možnost pracovat?
9. Jak jste trávil/la volný čas před přijetím dítěte?
10. Zabýváte se dnes nějakým koníčkem, zájmovou činností?
11. Jak byste strávili jeden volný den, pokud byste ho měli jen sami pro sebe?

5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU – INTERVIEW

Při analýze obsahu rozhovorů jsem postupovala podle zvolených otázek. Za citované odpovědi jsem uváděla do závorky č. rodiny např. (P1), (P2)... v případě, že uvádím odpovědi obou partnerů. Tam, kde pro větší objasnění bylo potřeba uvést názory jednotlivě, zvláště názor pěstouna nebo pěstounky, uvádím (Pěstoun 1), (Pěstounka 1), (Pěstoun 2) apod.

Výsledky analýzy jsem shrnula do tří okruhů, které se vztahují k dílčím cílům, a vyhodnotím je v závěru práce.

Otázka č. 1

Jak hodnotíte váš partnerský vztah před přijetím dítěte-děti do pěstounské péče?

Čtyři pěstounské páry z pěti byly se svým vztahem před přijetím dítěte spokojené. Popisovaly ho slovy „*V pohodě. Dobrý, občas nějaká ta hádka. Bylo nám dobře, neměli jsme žádné problémy. Žili jsme bezstarostný život.*“

Pěstounka 5 cítila více stereotypu ve vztahu než její manžel:

„*Byli jsme taková stabilizovaná stereotypní rodina. Každý seděl v jednom rohu obývacího a četl, nebo něco dělal.*“

Pocit spokojenosti ovlivnila u pěstounů P1 tragická smrt jejich syna. Cítili „*smutno*“. Předtím, ale měli „*normální vztah*“.

V podstatě lze uvést, že většina respondentů měla **spokojený partnerský vztah**, když přicházela požádat o pěstounskou péči. To, že **uspořádané partnerské a rodinné vztahy jsou podmínkou pro přijetí dítěte**, potvrzuje skutečnost, že první žádost pěstounů P1 byla zamítnuta. Do evidence byli zařazeni až na základě odvolání, po dalším psychologickém vyšetření.

Otázka č. 2

Změnilo přijetí dítěte vztahy v rodině? Pokud ano, jak?

U této otázky jsem si odpovědi rozdělila na podskupiny: 1. pozitivní změny, 2. negativní změny, 3. beze změn.

Jediná rodina P3 uvedla, že necítí změnu v partnerském vztahu, ale všech 10 pěstounů cítilo změny ve vztazích v rodině, převážně **pozitivně**. Mluvili o **posílení vztahů, vytvoření nových, citově silných vztahů a rozšíření své kapacity:**

„Syn kluky přijal hned. Oni ho taky měli hned rádi. Linda na něm visí.“ (P1)

„Když jsme si vzali Terezku, víc nás to stmelilo. Musíme si víc pomáhat.“ (P2)

„Jakub Terezku chránil. Když slyšel, že se jí někdo smál, hned by všechny ztřískal.“ (P2)

„Štěpánek byl rád, že má sourozence. Nic se nezměnilo, nenarušilo. Jen se naše kapacita rozdělila mezi další 2 děti. Přijetí dětí jsme brali jako poslání, jako přání Boha.“ (P4)

„Bylo to obohacení. Maruška přinesla do rodiny nové vztahy. Najednou jsme měli dceru, kluci sestru a babičky vnučku.“ (P5)

„Maruška vtáhla hodně kluky. Pamatuji si, jak křičeli v autobuse: My budeme mít holčičku. Najednou bylo všude plno štěbetání, něco se dělo.“ (P5)

U pěstounské rodiny P1 a P2 se vyskytly i **negativní změny v rodinných vztazích**. Pěstounka č. 1 cítila, že její širší rodina chlapce nepřijala:

„Moje rodina kluky moc nepřijala. Já to tak cítím. Navštěvujeme se. Jezdíme k sestrám i s klukama. Ale nestalo se, že by poslali něco klukům, aby jim udělali radost. Oni řeknou jenom: My vás obdivujeme, my bysme to udělat nemohli.“ (P1)

Jedná se o příbuzné v důchodovém věku, kteří bydlí ve vzdálených městech od pěstounů. Proto patrně nemá jejich **chladný postoj** k přijetí dětí na pěstounskou rodinu tak velký vliv.

U dítěte v pěstounské rodině P2 se brzy po přijetí projevíly **následky psychické deprivace v sourozeneckých vztazích:**

„Terezka neměla jistotu. Nevěřila sama sobě, byla agresivní a vybírala si toho nejslabšího – Jakuba.“

Terezka si agresivní chování vybíjela na vlastním synovi pěstounů a ten, ačkoliv ji přijal za sourozence, se musel s pomocí rodičů naučit, *„co si nechá líbit a co už ne.“* Pěstoun č. 2 zhodnotil, že pro syna to byla dobrá škola i do života.

Ve většině dotázaných rodin došlo po přijetí dítěte do pěstounské péče k pozitivním změnám ve vztazích - **vytvoření nových vztahů, posílení stávajících.**

Přijetí dítěte širší rodinou je důležité pro vytváření zdravého rodinného prostředí. Proto se klade důraz na to, aby příbuzní o rozhodnutí žadatelů věděli. Pěstouni se budou s příbuznými stýkat a je potřeba vytvářet dětem láskyplné prostředí, ne prostředí odmítavé. To by mohlo opět narušit jejich vývoj.

Pěstouni, kteří přistupují k náhradní rodinné péči s tím, že chtějí zajistit vlastnímu dítěti sourozence, aby si mělo s kým hrát, **musí počítat s psychickou deprivací**, tedy s problémovým chováním přijatého dítěte i vůči vlastnímu dítěti.

Otázka č. 3

Změnila se vaše partnerská komunikace po přijetí dítěte do rodiny? Pokud ano, jak?

Při analýze této otázky jsem vycházela ze dvou hodnotících hledisek, a to rozsahu komunikace a témat komunikace. **Intenzita komunikace byla rozdílná, ale témata u všech rodin stejná.**

Intenzivnější komunikace:

„Když jsme si vzali kluky, začali jsme spolu víc mluvit.“ (P1)

Stejná intenzita komunikace:

„Pořád kecáme. Jak jsme spolu mluvili před tím, tak mluvíme potom.“ (P2)

„Ano, mluvíme spolu stejně jako předtím.“ (P3)

Omezená komunikace:

„Toho času bylo míň, i komunikace bylo míň. Omezila se osobní komunikace mezi námi.“ (P4)

„Máme méně času mluvit. Kvůli zajištění zájmů dětí, jsme často každý někde jinde.“ (P5)

Změna témat komunikace je patrná u všech pěstounských rodin po přijetí dítěte. Hlavním tématem přijaté děti:

„Museli jsme mluvit o děckách. Řešit to spolu. Ted' u Lindy (třetí přijaté dítě, věk 4r.) to ani jinak nejde.“ (P1)

„Jen máme jiná témata.“ (P2)

„Komunikujeme stejně, jen jsme dřív nemluvili o malém dítěti.“ (P3)

„Změnilo se téma. Mluvili jsme hlavně o dětech.“ (P4)

„Znovu jsme řešili to, co u dvojčat, když byly menší.“ (P5)

Komunikace velmi úzce souvisí se vztahy. **Dobré vztahy vyžadují bezproblémovou komunikaci. Z názorů pěstounů vyplynulo, že nezáleží na intenzitě, ale na obsahu a spokojenosti obou stran, které spolu komunikují.**

Otázka č. 4

Co jste považovali za důležité před přijetím dítěte? Jakou hodnotu?

V hodnotovém žebříčku oslovených pěstounů jednoznačně vítězí **rodina, děti a mezilidské vztahy:**

„Vždycky u nás byla nejdůležitější rodina. A je pořád.“ (P1)

„Šťastná rodina.“ (P4)

„Mezilidské vztahy. Určitě mít příjemné vztahy mezi lidmi.“ (P5)

Další hodnoty byly již víc specifické:

„Já jsem to měl vyvážené – **rodina a práce**. Práce byla mým koníčkem, baví mě.“ (P2)

„Za důležité jsme považovali získat **svoje bydlení**. Chtěli jsme své soukromí. (P3)

„**Rodina celkově – její zdraví a samozřejmě i finanční zajištění**.“ (P5)

Zajímavé je vyjádření Pěstounů P3. Před přijetím dítěte bydleli u rodičů, chybělo jim samostatné bydlení a soukromí. Potvrzuje to, jak důležitý význam má prostředí pro výchovu dítěte. Rodiče se musí v prostředí cítit dobře, musí být uspokojena jejich základní potřeba – vhodné bytové podmínky. **V hodnotovém žebříčku budoucích pěstounů je rodina na prvním místě.**

Otázka č. 5

Co má dnes pro vás největší cenu/hodnotu?

Po přijetí dítěte se hodnoty pěstounů mění, podle potřeb dítěte. Největší cenu má v životě pěstounů stále **dítě, rodina a dobré vztahy**. To uvádí čtyři rodiny z pěti. Další hodnoty upřednostňují podle toho, jaké problémy s dítětem mají:

„**Děti, zdraví a zbytek si koupíme**.“ (P1)

„Co má pro nás hodnotu? Abychom ty děti mohli nějak postavit do života. Aby byli slušní, aby ten život pro ně něco znamenal.“ (P1)

Tato odpověď vyjadřuje touhu **zvládnout výchovu a socializaci dítěte**.

„Přežít. Tím přežít, nemyslím jen nás dva, ale udržet celou rodinu. Je těžké nastavit stejné mantinely pro všechny děti. Nemůžeme být na jedno dítě moc přísní a druhému povolit.“ (P2).

Tito pěstouni pečují o dítě s poruchami chování. Zde je opět vidět přání **zvládnout výchovu** dětí v pěstounské péči, ale přitom **nezničit vztahy v rodině**. V tom je podle mne největší rozdíl mezi rodiči a náhradními rodiči. Rodiče většinou tolik nepřemýšlí o výchově nebo socializaci svého dítěte. Pěstouni ano. Každé selhání v socializaci dítěte těžce nesou a ne každý se s neúspěchem dokáže smířit. **Nejdůležitější pro pěstouny jsou děti, rodina, dobré vztahy a úspěšná výchova.**

Otázka č. 6

Co bylo zdrojem finančních prostředků vaší rodiny před přijetím dítěte?

Devět respondentů bylo před přijetím dítěte v zaměstnaneckém poměru, pěstounka 5 zároveň podnikala. Zdrojem jejich finančních prostředků byl příjem ze zaměstnání a podnikání. Jen pěstounka 4 pobírala dávky státní sociální podpory, protože byla na rodičovské dovolené. **Všechny rodiny byly před přijetím dítěte dobře finančně zabezpečeny.**

„Já jsem byl zaměstnaný v jedné firmě. Měl jsem příjem ze zaměstnání.“ (P1)

„Oba jsme měli zaměstnání.“ (P2)

„Já jsem měla mateřskou, to byl můj příjem.“ (P4)

„Já zaměstnání, manželka OSVČ, přídavky na děti.“ (P5)

V současné době se stává častěji, že jeden z žadatelů o pěstounskou péči je nezaměstnaný. Pokud je rodina zabezpečena dostatečným příjmem jednoho rodiče, nebo jiným zdrojem a neohrožují ji vysoké dluhy, nepovažují to za problém. Jsou-li splněny všechny ostatní předpoklady, může být i pěstounská péče formou „pracovního poměru“. Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, finanční odměna za pěstounskou péči nesmí být prvotním zájmem budoucích pěstounů.

Otázka č. 7

Považujete nyní materiální zabezpečení vaší pěstounské rodiny za dostačující?

Odpovědi na tuto otázku jsem rozdělila na dvě skupiny. Na ty, které vyjadřují dostatečné zabezpečení a na odpovědi vyjadřující nedostatky v zabezpečení pěstounské rodiny. Z odpovědí ale také vyplynulo, PROČ se cítí být materiálně zabezpečeni.

„Děti jsou zabezpečené. Já mám svoje – mám důchod, to mi stačí. Nic nám nechybí.“ (P1)

„Materiální zabezpečení považujeme za dostačující. Myslíme tím i dávky pěstounské péče.“ (P2)

„Máme pocit, že jsme zabezpečeni. I dávky PP považujeme za dostačující.“ (P3)

„(Váhání) Zatím to považujeme za dostačující.“ (P4)

„Ano považuji. Sociální dávky se ke dvěma učitelským platům hodí. Ale kdyby někdo řekl, že nám je bere, že je potřebuje někdo víc, neřekla bych ani slovo. Obdivuji ty, co se starají o postižené dítě. Vím, že potřebují víc peněz, než my.“ (P5)

Čtyři rodiny z pěti jednoznačně považují své materiální zabezpečení za dostačující.

Pěstounka 4 uvedla, že se cítí být zabezpečeni „zatím“. Pak se oba pěstouni rozpovídali o **nedostacích**, které pociťují:

„Teď je to dostatečné. Jestli to bude dostatečné, až nastoupí na střední školu, nevím.“

„Rádi bychom využili i víc kroužků, třeba angličtinu, ale je důležité jaké máme možnosti. Třeba hokej, fotbal, bruslení, to stojí hodně peněz. Vybíráme dětem kroužky, které tolik nestojí.“

„Například máme ojeté auto. Příspěvek, který teď je, nás všechny odsuzuje na možnost koupit si auto do 150.000,- Kč. A to je špatně. Za tolik si koupíte jen auto starší, ničíte životní prostředí, auto má vyšší spotřebu, brzo se musí opravovat a to stojí peníze. Lepší by byl příspěvek bez omezení.“ (P4)

Pěstouni P4 upozornili na omezení finančního zabezpečení pěstounů a tím i omezení možností dětí v zájmových kroužcích. S tímto názorem zcela nesouhlasím. Je možné ho vyřešit např. využitím příspěvků z nadačních fondů. Přispět na doučování a rozvoj zájmů dítěte, lze nově i ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče.

U příspěvku na motorové vozidlo jsou pěstouni opravdu omezeni. Pokud by měli zájem koupit si vozidlo dražší, příspěvek nedostanou.

I přes uvedené nedostatky, je většina pěstounů s materiálním zabezpečením spokojená.

Zajímavé je, jak pohlíží pěstouni na to, **proč se cítí být zabezpečeni:**

„Mám oproti jiným rodinám příjem ze zaměstnání. Hodně pěstounů žije jen z dávek. My máme 2 příjmy.“ (P2)

„Ale má na to vliv to, že vydělávám, mám docela vysoký příjem.“ (P3)

„Kdyby jeden z nás nepracoval, nemohli bychom dětem toho dovolit tolik, co teď.“ (P4)

„Zatím se nám po pracovní stránce daří, takže na to, co potřebujeme, je to dostačující.“ (P5)

I když stát v současné době zlepšil podmínky materiálního zabezpečení pěstounské péče, je z odpovědí respondentů patrné, že se cítí být zabezpečeni především svým příjmem ze zaměstnání.

Otázka č. 8

Ovlivnilo přijetí dítěte vaši možnost pracovat?

Může se zdát, že následující odpovědi jsou v rozporu s odpověďmi předchozími, protože všechny pěstounské rodiny se vyjádřily, že **přijetí dítěte ovlivnilo jejich možnosti pracovat**. Ovšem u většiny se jednalo o dobu přímo po přijetí dítěte do pěstounské péče, protože v současné době pracuje/podniká 6 pěstounů z 10 dotázaných. Jen 3 pěstouni a jedna pěstounka, která je v důchodu, jsou doma a celodenně pečují o děti. Tyto údaje přehledně uvádím v tabulce Tab. 1. Základní informace o pěstounech v podkapitole Výzkumný soubor.

Po přijetí zůstávaly doma s dítětem především pěstounky:

„Řekla jsem si, že děti mají přednost. Zůstala jsem kvůli nim 5 let doma. Zůstala jsem bez prostředků.“ (Pěstounka 1)

„Ano, ovlivnilo. Já jsem zůstala po přijetí Terezky doma. Měla jsem ½ roku neplacené volno. Neměla jsem žádný příjem. Na mateřskou jsem nesplňovala podmínky. Už si nepamatuju proč.“ (Pěstounka 2)

„Mě taky přijetí dítěte ovlivnilo. Když se manželka vrátila do práce, začal jsem pracovat doma. Jinak to nešlo. Bylo to nutné kvůli Terezce. Naštěstí máme oba dobré zaměstnavatele.“ (Pěstoun 2)

„Mě určitě. (Bez rozmyšlení).“ (Pěstounka 3)

„Díky zdravotnímu stavu Pavlíka musí být vždycky jeden doma. Jeden musí vydělávat, jeden být doma.“ (Pěstoun 3)

„Musela jsem zůstat doma. Já jsem si nebrala děti, abych je hned zase dala do kolektivního zařízení.“ (Pěstounka 4)

„Je potřeba odvést děti do školy, do školky, jeden musí být doma a věnovat se dětem.“ (Pěstoun 4)

„Manželka šla na rodičovskou dovolenou, já jsem pokračoval v zaměstnání.“ (Pěstoun 5)

Otázka č. 9

Jak jste trávil/la volný čas před přijetím dítěte?

Tato a následující otázka se již vztahuje k zájmům pěstounů. V otázce č. 9 zjišťuji zájmy před přijetím dítěte a podle odpovědí na následující otázku zjistím, jak se po přijetí dítěte změnily. Trávení volného času jsem mohla nakonec rozdělit do tří oblastí, které pěstouni nejvíce zmiňovali:

Výlety, cestování, příroda – rodiny P1, P2, P3

„Jezdili jsme do přírody. Projeli se na kolech.“ (P1)

„Jezdili jsme na výlety.“ (P2)

„Cestování, jízda na kole, procházky v zimě, v létě.“ (P3)

Četba, zpěv, hudba – rodiny P2, P5

„Četli jsme. Já mám ráda historické romány, nebo thrillery, ale musí mě děj zaujmout od začátku. Má ráda knížky, které musíte hned přečíst.“ (P2)

„Četla jsem, hrála na klavír. Hudba, zpěv. Zpívala jsem v Gospelu.“ (P5)

Aktivity s dětmi – rodiny P1, P4, P5

„Dřív jsem trénovala děti atletiku. S dětmi mě to bavilo.“ (P1)

„To souviselo s mým zaměstnáním – pro mě je práce koníčkem. Věnoval jsem se dětem. Aktivita s tou mládeží. Vše co bylo v Apoštolském sboru – skupinky, setkání.“ (P4)

„Zdokonalování v jazyce, četba, čas s dětmi.“ (P5)

Nejstarší pěstouni P1 měli také zálibu v údržbě domu a péči o zahradu. Pěstounka 1 velmi ráda renovovala starý nábytek. Po smrti syna, ztratila chuť cokoli dělat: „Když zemřel syn, všechno zmizelo.“

Nejvýstižněji vystihuje volný čas před přijetím dítěte věta pěstounky 3:

„Užívali jsme si to spolu.“

Otázka č. 10

Zabýváte se dnes nějakým koníčkem, zájmovou činností?

Hned na začátku můžu říci, že **volnočasové aktivity dotázaných pěstounů se výrazně změnilo a jsou podřízeny přijatému dítěti**. Všechny pět pěstounských rodin uvedlo, že dnes tráví svůj volný čas s dětmi. **Děti označují za svůj zájem, koníček a náplň volného času**. Nabízí se otázka, zda je to správně? Je to opravdu ku prospěchu rodiny?

„Volný čas máme s dětmi (úsměv). Jak vidím ty staré chodit s čokoládou, tak my chodíme s děčkama (smích).“ (Pěstoun 1)

„Na ryby jdu jen s Aničkou, tak 5x do roka. Chodím si tam odpočinout. No, teď s Aničkou už moc ne. Dřív jsem tam chodil, abych byl sám. Moc jsem si odpočinul.“ (Pěstoun 2)

„Od jara do podzimku děláme táboráky, hrajeme na kytaru. Z koníčků co zůstalo, tak sportování. V létě na bazén, občas jedem na bruslení do blízkého města, občas lyžovat. Aquaparky občas (vše je myšleno s přijatým Pavlíkem).“ (Pěstoun 3)

„Vedu klub maminek s dětmi. Je to pro veřejnost, ale pod církví. A každý pátek Royal Rangers.“ (Pěstounka 4)

„Manželka mi pomáhá s holkama v Royal Rangers (organizace pro děti zaměřená na prevenci patologických jevů). Turistika je můj koníček. Je to kvůli dětem. Děti rády chodí s námi na výlety.“ (Pěstoun 4)

„Koničky? Četba (váhavě). Maruška se potřebuje hodně učit. Hodně volného času mi zabere to, že se spolu učíme. Chodí se mnou do jazykových kurzů pro děti. Tam je hvězda. Nechápu, že si v jazyku českém nemůže zapamatovat vzory, ale anglická slovíčka si pamatuje.“ (Pěstounka 5)

Na výše uvedené řečnické otázky jsem získala odpověď analýzou poslední otázky výzkumu.

Otázka č. 11

Jak byste strávili jeden volný den, pokud byste ho měli jen sami pro sebe?

Na rozdíl od odpovědí na předchozí otázku mne docela překvapilo, že jen pěstounka 1 zmínila, že by „bez dětí dlouho nevydržela“. Všichni ostatní respondenti si přáli strávit alespoň jeden den sami. Pěstounka 5: „vydržela bych i měsíc“.

„Třeba nějaký výlet do Prahy.“ (Pěstoun 1)

„V první řadě dlouho spát (řeceno blaženě). Celý den se flákat, jít na masáže, takový relax.

Projít se někde po lese. Bez lidí, bez toho věčného Mamíííí!“ (Pěstounka 2)

„Já tak dlouho nespím jako manželka (úsměv). Ale vstát až budu chtít. Sednout na motorku, jet se projet, někam si zajet. Někam do hor, do přírody.“ (Pěstoun 2)

„Já bych něco kutil. Jeden den bych lepil modýlky – letadýlka.“ (Pěstoun 3)

„Já bych byla někde na dovolené u moře. Moře mám ráda.“ (Pěstounka 3)

„Někde vyjet do přírody, na chatu, pryč od lidí.“ (Pěstoun 4)

„Po domluvě s manželkou bychom možná ocenili jeden den bez vaření, s masáží a tichem.“ (Pěstoun 4)

„S kamarádkou ve wellness centru (bez zaváhání, se spokojeným úsměvem).“ (Pěstounka 5)

S manželem chtěla prožít volný den pěstounka 1 a pěstounka 4. Připomínám, že se jedná o rodinu nejstarších respondentů (P1) a rodinu silně věřící (P4).

Z uvedených představ pěstounů o volném času mi vyšla odpověď na otázku: **Mají být děti jedinou náplní volného času pěstounů? Ne, nemají. Náhradní rodiče potřebují i čas pro sebe a pro svůj partnerský vztah.** Není to nová myšlenka, ale potvrzuje potřeby pěstounů, ze kterých vychází novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Od roku 2013 je odpočinek a volný čas zajištěn formou respitní péče, jedním z nových práv pěstounů. Stát je povinen zajistit krátkodobou respitní péči a alespoň jednou za rok umožnit pěstounům 14denní odpočinek prostřednictvím dlouhodobé respitní péče.

ZÁVĚR

Pěstounská rodina je složitý organismus a jako v každém organismu i u ní dochází k vývoji a změnám. Hodně záleží na prostředí a podmínkách, které má k dispozici. V teoretické části jsem se snažila seznámit s podstatou pěstounské péče, jako náročnou, ale velmi prospěšnou formou náhradní rodinné péče. Věnovala jsem se jejím historickým, právním a současným podmínkám.

Domnívám se, že se mi teoreticky i prakticky podařilo přispět k objasnění podstaty fungování pěstounských rodin. I když je to oblast opravdu rozsáhlá a složitá. V pěstounské péči u nás máme mnoho dobrých odborníků. Jejich monografie, příspěvky a výzkumy jsou na vysoké úrovni. Mezi nejvýznamnější bych zařadila Matějčka, Dytrycha, Dunovského, Koluchovou, Sobotkovou, Kovaříka, Langmeiera, Prekopovou a mnohé další. Jejich práce jsou základem pochopení pěstounské péče, čerpám z nich ve své praxi a také je doporučuji novým zájemcům o náhradní rodinnou péči. Ty, které jsou určeny náhradním rodičům, jsou psány srozumitelnou formou a odpovídají na jejich nejčastější otázky.

Hlavním cílem práce bylo podchytit změny v životě pěstounských rodin po přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. Praktickou část jsem věnovala především těmto změnám. Výzkum ukázal také na jejich příčiny. Domnívám se, že se mi tím podařilo naplnit hlavní cíl mé práce.

Dále uvádím závěry výzkumu podle tří dílčích cílů, které podrobněji objasňují změny v pěstounských rodinách.

Dílčí cíle:

1. Zhodnotit změny sociálních aspektů vztahových

Odpovědi na otázky č. 1 – č. 5 ukázaly, že dotázaní pěstouni měli kvalitní partnerský vztah i dobré vztahy v celé rodině. To je základ pěstounské rodiny. Výzkum dokazuje, že po přijetí dítěte se vztahy pěstounů pozitivně změnily. **Dítě stávající vztahy posílilo**, citově obohatilo a díky němu se vytvořily vztahy nové. Pěstouni mluví o rozšíření své kapacity.

Přijetí dítěte může mít na sociální aspekty vztahové ale **i negativní vliv**. Problémy nastanou, když dítě např. nepřijmou příbuzní, nebo projevy psychické deprivace narušují sourozenecké vztahy. I s negativními změnami vztahů se lze vypořádat. Zvládnou to schopní pěstouni s pomocí odborníků v NRP.

Do oblasti vztahové podle mne patří i komunikace, jako prostředek vztahů. Z výzkumu vyplývá, že **frekvence komunikace pěstounů je po přijetí dítěte rozdílná, ale témata u všech rodin stejná – děti**. To znamená, že není podstatné, jak často spolu pěstouni komunikují, mnohem důležitější je mít společné téma a vyhovovat si v prostředcích komunikace. Umět sdělit to podstatné správnou formou a srozumitelně pro partnera i děti.

Neméně důležité jako komunikace jsou hodnoty v životě pěstounů. Hodnotový žebříček je jakási meta, ke které pěstouni společně míří. Na prvních místech stojí **rodina, děti a mezilidské vztahy**. A to jak před přijetím dítěte, tak po jeho přijetí. Změna nastává v důležitosti výchovy. Přerodem rodiny v rodinu náhradní je **prioritou úspěšně zvládnout výchovu dítěte** a přitom neohrozit dosavadní vztahy v rodině. To je, podle mého názoru, cílem pěstounské péče.

2. Zhodnotit změny sociálních aspektů ekonomických

K vyhodnocení změn v sociálních aspektech ekonomických jsem použila otázky č. 6 – č. 8. Ověřila jsem ekonomické zajištění pěstounů při podání žádosti, v současné době a také jejich pohled na možnost pracovat. Z analýzy odpovědí jsem zjistila, že v době rozhodnutí přijmout dítě byly všechny rodiny zabezpečeny příjmem ze zaměstnání nebo podnikání. Splňovaly základní předpoklad k podání žádosti a tím je dostatečné finanční zabezpečení. Zcela jistě nebyly hnány snahou získat sociální dávky, což je někdy mylný názor veřejnosti. Dotázaní respondenti to potvrdili i tím, že více než polovina stále pracuje a přitom se stará o svěřené dítě.

Zajímavé je, že většina dotázaných pěstounů je zaměstnaná i v současné době. V této oblasti nedošlo k výrazným změnám. **Důvod, proč se cítí být ekonomicky zabezpečeni, je jejich příjem ze zaměstnání**. Dávky pěstounské péče berou jako přílepšení své ekonomické situace.

Přijetí dítěte mělo **vliv na možnosti pěstounů pracovat jen v době po přijetí dítěte**, nebo v případě horšího zdravotního stavu nebo vážnějších poruch chování dítěte.

3. Zhodnotit změny sociálních aspektů zájmových

K naplnění tohoto dílčího cíle mi pomohly údaje zjištěné výzkumnou otázkou č. 9 – č. 11. Zaměřila jsem se na zájmy pěstounů před příchodem svěřeného dítěte a po přijetí. Na počátku byly zájmy pestré a pěstouni měli čas věnovat se svým koníčkům i sami sobě. Po přijetí dítěte dochází k **omezení zájmů** a volnočasové aktivity pěstouni výrazně podřizují přijatému dítěti. Výzkum ukázal, že děti by neměly být jedinou náplní volného času pěstounů. **Náhradní rodiče potřebují čas pro sebe a svůj partnerský vztah.**

Tímto tématem se zabývalo hodně odborníků i samotných pěstounů v oblasti náhradní rodinné péče. Výsledkem je nový zákon a pomoc státu ve formě zajištění kvalitnějších služeb a rozšíření sítě služeb pro pěstouny i do regionálních oblastí.

Domnívám se, že byl naplněn i poslední dílčí cíl práce a popsány změny v zájmech pěstounů po přijetí dítěte.

Myslím si, že práce splnila vytyčené cíle a mohla by být reálně využita jako podklad pro další výzkum. Zajímavé by bylo zaměřit se na užší téma, např. jen na volný čas pěstounů. Je to oblast, které se nevěnuje moc pozornosti, ale pro zvýšení odolnosti pěstounů zvládat zátěžové situace je hodně důležitá.

V praxi vidím možnost využití práce jako základní charakteristiky pěstounské péče pro informování zájemců o NRP. Na jednu z možností využití mne přivedla i mladší kolegyně, která nahlížela do rozpracované práce. Práci mohou využít i začínající sociální pracovníce náhradní rodinné péče, jako jeden ze zdrojů informací pro zapracování v oboru.

V sociální pedagogice vidím uplatnění při hledání možností vzdělávání pěstounů. Výzkum podle mne upozornil na potřebu vzdělávání pěstounů v tématech např. vliv psychické deprivace na sourozenecké vztahy, význam informovanosti širší rodiny o přijetí dítěte, jak se vyrovnat s neúspěšným zvládnutím výchovy dítěte a další.

Lidé vychovávající děti v pěstounské péči potřebují pomoc, podporu, radu. Dítě je křehká bytost a vychovávat je nezládne každý. Velmi hezky to vystihuje Denisa Prošková slovy: „*Pěstoun je jako opravář porouchaných strojků. Avšak s tím, že opravovat strojky je neskonalé jednodušší, protože strojky nemají duši!*“ (2012, s. 37)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony

1. Ústava ČR.
2. Úmluva o právech dítěte.
3. Listina základních práv a svobod.
4. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 401/2012 Sb., novela zákona o sociálně-právní ochrany dětí.
7. Práva dítěte v dokumentech. Praha: Odbor prevence kriminality MV ČR, 1998. ISBN 80-8521-56-7.

Literatura

8. ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7178-578-4.
9. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: FFUK, 2005. ISBN 9978-80-969944-0-3.
10. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
11. BOŤOVÁ, A.; PTÁČEK, R. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Vyd. 1. Brno: Triada - poradenské centrum, 2008, ISBN 978-80-254-3353-9.
12. DUNOVSKÝ J.; DYTRYCH Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
13. GABRIEL, Z.; NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4717-883.
14. HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614.
15. JANÁKOVÁ, L. *Dary se přece nevracejí*. Praha: TRITON, 2007. ISBN 978-80-7387-028-7.
16. KOPŘIVA, P. et al. *Respektovat a být respektován*. Vyd. 2. Kroměříž: Spirála, 2006, ISBN 80-901873-7-4.
17. KOVAŘÍK, J.; et al. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

18. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
19. KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
20. KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-214-1.
21. LACINOVÁ, L.; ŠKRDLÍKOVÁ, P. *Dost dobří rodiče aneb Drobné chyby ve výchově dovoleny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-442-7.
22. LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 3. vyd. Praha: Avicenum, 1974. (bez ISBN)
23. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.
24. MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. Praha: KAROLINUM, 2004. ISBN 80-246-0892-8.
25. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Brno: AVICENUM, 1986. (bez ISBN)
26. MATĚJČEK, Z. et al. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
27. MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
28. MATĚJČEK, Z.; KOLUCHOVÁ, J. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
29. MATĚJČEK, Z.; LANGMEIER, J. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. (bez ISBN)
30. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
31. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
32. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007, ISBN 978-808-6131-726.
33. PEMOVÁ, T.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4317-2.
34. PREKOPOVÁ, J. *Pevné objetí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-614-8.

35. PREKOPOVÁ, J. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada.Publishing, 2001. ISBN 80-2247-9063-7.
36. PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-854-6.
37. PROŠKOVÁ, D. *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, ISBN 978-807-4221-644.
38. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
39. PRŮCHA, J., WALTWROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
40. RADVANOVÁ, S. et al. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, Knihy pro rodiče.
41. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
42. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
43. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: KAROLINUM, 2007. ISBN 978-80-246-0841-9.
44. VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-48-3.
45. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: JAN, 1995. ISBN 80-855229-16-5.
46. JANÁKOVÁ, L. *Dary se přece nevracejí: příběh atypické pěstounské rodiny*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7387-028-7.
47. ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6200-659.

Periodika

48. ČERNÁ, I. *Péče o děti ohrožené sociálním vyloučením v ČR a dalších zemích Evropské unie*. Právo a rodina, 2008, 10(2), s. 1-6, ISSN 1212-866X.
49. KOLUCHOVÁ, J. *Psychická deprivace a náhradní rodinná péče*. In Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči: Olomouc 2.-4. června 1999. Praha: JAN, 1999. ISBN 80-855-2966-1.

50. MICHALOVÁ, A. *Vznik pěstounské rodiny v praxi*. Právo a rodina, 2008, 10(1), s. 22-23, ISSN 1212-866X.
51. MOTEJL, O. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. (bez ISSN)
52. NOVOTNÁ, V. *Osvojení, nebo pěstounská péče?* Právo a rodina, 2005, 7(8), s. 6-10, ISSN 1212-866X.
53. PETROVÁ, E. *Co mohou prožívat děti svěřené do náhradní rodinné péče*. Právo a rodina, 2010, 12(1), s. 21-22, ISSN 1212-866X.
54. RYCHLÍK, D. *Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí?* Právo a rodina, 2008, 10(5), s. 16-18, ISSN 1212-866X.
55. ŠULOVÁ, L. *Rodina funkční a dysfunkční*. Právo a rodina, 2006, 8(1), s. 8-12, ISSN 1212-866X.
56. MACELA, M.; TRUBAČOVÁ, K. *Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. In Sborník Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Brno: Triada - poradenské centrum, o. s., 2012. ISBN 978-80-260-3578-7.
57. SOBOTKOVÁ, I. *Úvaha o osobní a rodinné identitě v kontextu náhradní rodinné péče*. In Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči: Olomouc 2.- 4. června 1999. Praha: JAN, 1999. ISBN 80-855-2966-1.

Jiné informační zdroje

58. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online]. [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz>
59. *Rozum a cit*. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.rozumacit.cz>
60. *Sdružení pěstounských rodin*. [online]. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz>
61. *Triada*. [online]. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.triada.cz>
62. *Trialog*. [online]. [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.trialog-brno.cz>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte.....	23
Obr. 2. Odměna pěstounů.....	23
Obr. 3. Přirozené lidské potřeby.....	30

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Základní informace o pěstunech.....	48
Tab. 2. Základní informace o dětech.....	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Brožura nadace rozum a cit

Příloha P II: Brožura sdružení pěstounských rodin

Příloha P III: Brožura nadace rozum a cit

Příloha P IV: Leták ke kampani nadačního fondu j&t

Příloha P V: Leták ke kampani nadačního fondu j&t

Příloha P VI: Brožura ke kampani nadačního fondu j&t

Příloha P VII: Obrázky z pracovního sešitu pro koučující rodiče

Příloha P VIII: Obrázky z pracovního sešitu pro koučující rodiče

Příloha P IX: Výzkumné otázky

PŘÍLOHA P I: BROŽURA NADACE ROZUM A CIT

PŘÍLOHA P II: BROŽURA SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN

PRŮVODCE

náhradní rodinnou péčí

3 / 2012

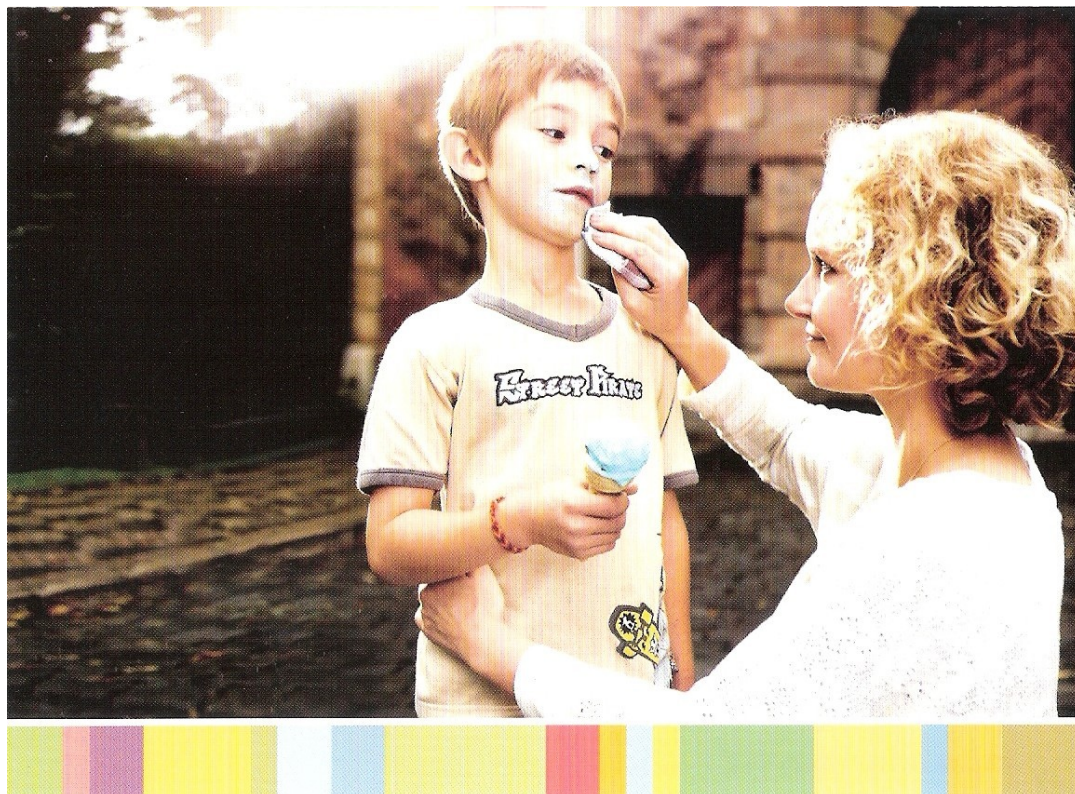

HLEDÁME VÁS, MÁMO, TÁTO (STR. 17)
OHLÉDNUTÍ ZA 10. DNEM PĚSTOUNSKÝCH RODIN (STR. 3)

PŘÍLOHA P III: BROŽURA NADACE ROZUM A CIT

PŘÍLOHA P IV: LETÁK KE KAMPANI NADAČNÍHO FONDU J&T

Jsou věci, které zažijete jen v rodině.

Pěstounství je jednou z forem náhradní rodinné péče, která může navrátit domov více než 11 000 opuštěných nebo ohrožených dětí žijících dočasně či dlouhodobě bez svých biologických rodičů.

- Máte vlastní potomky, ale dávka energie vám ještě zbývá?
- Jsou vaše děti už velké, ale vy máte ještě dostatek síly pomoci jiným?
- Najde se u vašeho rodinného stolu ještě místo navíc?

... TŘEBA JSTE TO PRÁVĚ VY, KOHO HLEDÁME!

**HLEDÁME
RODIČE.cz**

Zelená linka: 800 888 245
Facebook: Hledáme rodiče: Pěstouny
www.hledamerodice.cz

Mediační partneři:

deník

Česká televize

ABECEDA PĚSTOUNSTVÍ

A

ADAPTACE

Adaptace na nové prostředí je opravdu obtížná. Pomůže, když ji dítěti maximálně usnadníme.

B

BUDOUCNOST

Můžete dítěti pomoci, aby jeho budoucnost byla šťastná.

C

CIT

Každé dítě potřebuje cit a péči.

D

DOBŘE CHOVÁNÍ

Některé děti se nebudou po příchodu do rodiny dobře chovat, protože mohou mít pocit, že jejich „přesun“ nebyl fér. Nevzdávejte to ale, bude chvíli trvat, než se jejich chování změní.

E

ETAPA

Většina dětí prožívá nejistotu v určitém období svého života. Tak s nimi vždycky v klidu promluvte a dejte jim tu nejlepší radu, co můžete.

F

FÉR JEDNÁNÍ

Když nechcete říci celou pravdu, být i proto, že je příliš drsná a mohla by dítě zranit, je to špatně! Pravda může bolet, ale bude bolet mnohem více, když se jí dítě dozví od jiných.

G

GRIMASA

Děti se někdy tváří příšerně, obzvláště pubertáci po ránu. Takže pokud na vás nereagují, zkuste to o hodinu později.

H

HUMOR

Nebojte se použít humor i ve velmi těžkých chvílích, třeba po hádce s dítětem. Prolomí to ledy.

CH

CHÁPÁNÍ

Budete-li mít pro děti pochopení, budou ho mít ony jednou také.

I

IKDYŽ

I když je to práce, starat se o dítě, a dostáváte za ni peníze, snažte se, aby si to dítěti nemyslely. Pro dítě je velmi zraňující, když ví, že za péči o ně dostáváte zaplacené. V dětském světě totiž láska nic nestojí a nic by stát neměla!

J

JINAK

Děti nenávidí, když se s nimi zachází „jinak“, protože jsou v péstounské péči. Tak k nim prosím přistupujte, jako by to byly jakékoli jiné děti.

K

KONEC

Nikdy to nevzdávejte! Zase bude líp!

L

LÁSKA

Že to nejsou „váše“ biologické děti, neznamená, že je nemůžete milovat, jako by byly.

M

MLÁDÍ

Vzpomente si, že i vy jste byli mladí a že všichni děláme chyby. Kdo nedělá chyby, nemůže se z nich poučit. Je to součást dospívání.

N

NÁSILÍ

Násilí se může objevit u mnoha dětí, neobvyklé není hlavně u dětí s traumatickou minulostí. Nejlepší způsob, jak to zvládnout, je zůstat v klidu, nezvyšovat hlas, ani nepatronizovat. Nechte deset minut na zklidnění a zkuste to znovu. Pokud chce dítě zůstat samo, nechte ho, vzpománuje se.

O

OBTÍŽE

Většina dětí se může zpočátku projevat jako problémová. Ale když je lépe poznáte, snáze pochopíte, proč se tak chovají a jak jim můžete pomoci to změnit.

P

PŘÍLEŽITOST

Pokud vaše dítě dostane v životě dobrou příležitost, pomozte mu, aby uspělo.

R

RYTÍŘ

Nemusíte být vždycky „rytířem v zářivé zbroji“, děti se musí naučit vybojovat si své životní bitvy samy.

S

SDÍLENÍ

Sdílejte se svým dítětem, co jste dělali během dne a ono vám pak spíše řekne, jak se mělo (spíše se pak třeba i svěří, že ho někdo šikanuje).

T

TRÁVENÍ ČASU

Společné trávení času s rodinou umožní dítěti, aby se cítilo přijaté.

U

UMOŽNĚNÍ

Zjistit zájmy dítěte a umožnit mu, aby se věnovalo tomu, v čem je dobré, je velmi důležité.

V

VZPOMÍNKY

Vzpomínky na minulost přijdou a dítě si o nich bude chtít promluvit. Může to být zneklidňující, ale musíte zůstat silní, protože dítě by to samo nezvládlo.

X

X = "NEZNÁMÁ"

Nemůžeme vědět, co si dítě myslí, co uvnitř cítí. Pokud budeme hádat, co cítí, a mluvit s ním o tom, můžeme se splést a zranit ho ještě více. Pokud jen řekneme, že si s námi může kdykoli přijít promluvit, svěří se nám, až bude samo chtít.

Z

ZMĚNA

Připravte se na to, že změníte život svůj i život svěřeného dítěte.

Vydala o.p.s. Rodina u nás s laskavým svolením Foster care associates www.thefca.co.uk za finanční podpory Nadačního fondu J&T.

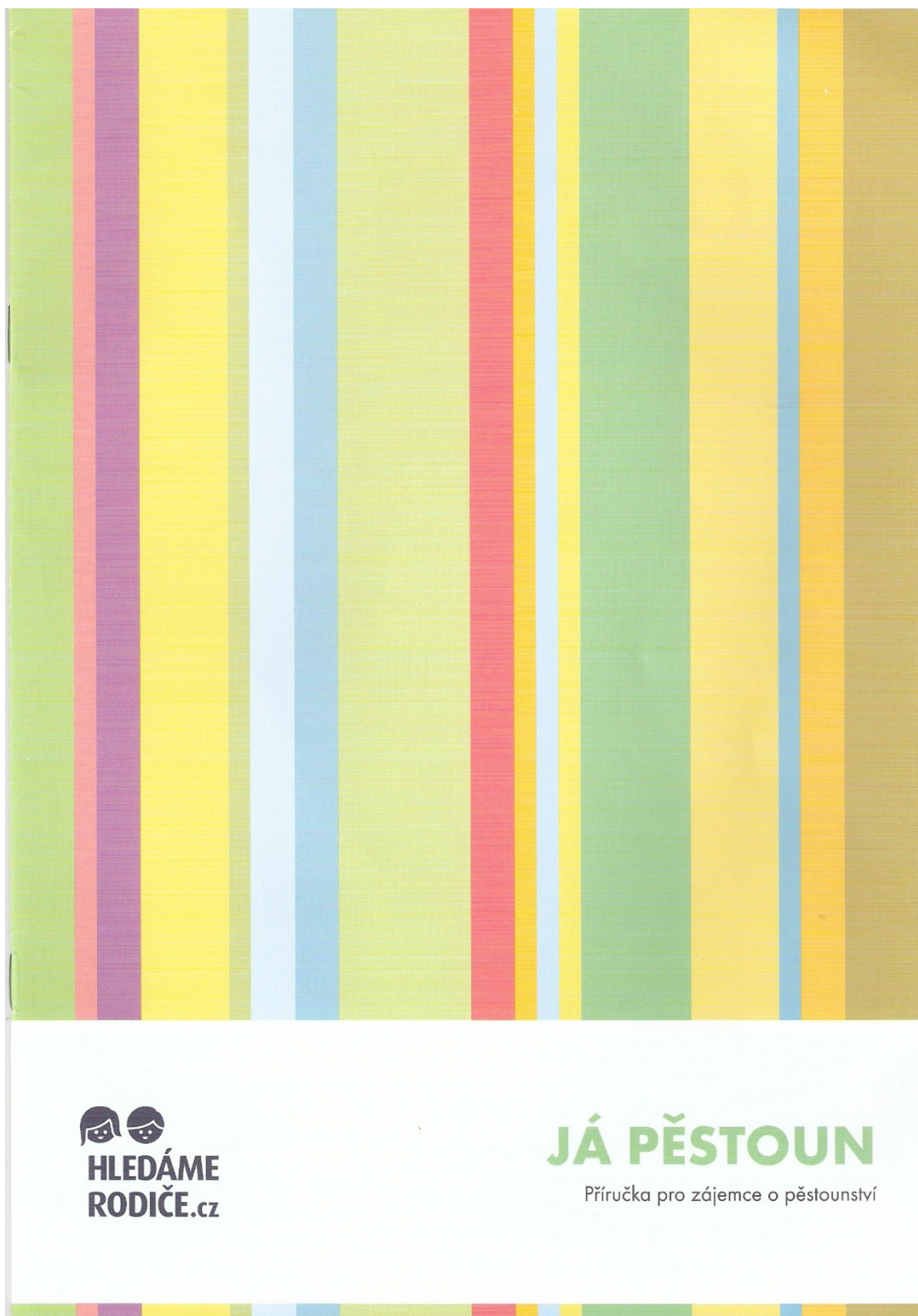
RODINA U NÁS
rodinaunas@gmail.com

NADAČNÍ FOND J&T
www.nadacnifondjt.cz

Děkujeme za pomoc Mgr. Haně Brodničkové.

**PŘÍLOHA P VI: BROŽURA KE KAMPANI NADAČNÍHO FONDU
J&T**

**PŘÍLOHA P VII: OBRÁZKY Z PRACOVNÍHO SEŠITU PRO
KOUČUJÍCÍ RODIČE**

PŘÍLOHA P VIII: OBRÁZKY Z PRACOVNÍHO SEŠITU PRO KOUČUJÍCÍ RODIČE

PŘÍLOHA P IX: VÝZKUMNÉ OTÁZKY

- 1. Jak hodnotíte váš partnerský vztah před přijetím dítěte-děti do pěstounské péče?**
  - spokojenost, nespokojenost, stereotyp

- 2. Změnilo přijetí dítěte vztahy v rodině? Pokud ano, jak?**
  - Posílil/narušil se některý vztah v rodině? Vašich dětí k vám, vás vzájemně?

- 3. Změnila se Vaše partnerská komunikace po přijetí dítěte do rodiny? Pokud ano, jak?**

- 4. Co jste považovali za důležité před přijetím dítěte? Jakou hodnotu?**
  - vaše děti, práci, koníček, zajištění rodiny

- 5. Co má dnes pro vás největší cenu/hodnotu ?**

- 6. Co bylo zdrojem finančních prostředků Vaší rodiny před přijetím dítěte?**
  - zaměstnání, OSVČ, sociální dávky

- 7. Považujete nyní materiální zabezpečení vaší pěstounské rodiny za dostačující?**
  - Pokud ne, co Vám chybí?

- 8. Ovlivnilo přijetí dítěte Vaši možnost pracovat?**
  - odchod ze zaměstnání, omezení možností

- 9. Jak jste trávil/la volný čas před přijetím dítěte?**
  - zájmy

- 10. Zabýváte se dnes nějakým koníčkem, zájmovou činností?**
  - hudba, sport, výtvarná činnost

- 11. Jak byste strávili jeden volný den, pokud byste ho měli jen sami pro sebe?**
  - s dostatkem finančních prostředků